

భాగవతం

Bhagavatham

ఉచిత నోట్స్ PDF · 3 నోట్స్ · 25 Oct 2026

Medha AI ఉచిత స్టడీ మెటీరియల్. మీ పరీక్షకు నోట్స్, ప్రాక్టీస్, మాక్ టెస్టులు, పాత పేపర్ల కోసం **app.medhaai.in** లో ఉచితంగా మొదలుపెట్టండి.

1. 12 స్కంధాలు, వాటి వక్తలు
2. విష్ణువు అవతారాలు: దశావతారాలు, భాగవతంలోని 22 అవతారాలు
3. భాగవతంలోని భక్తులు, కథలు, ప్రదేశాలు

1 12 స్కంధాలు, వాటి వక్తలు

శ్రీమద్భాగవతం (Srimad Bhagavatam) వ్యాసుడు రచించిన 12 స్కంధాల (Skandhas) వైష్ణవ మహాపురాణం (Mahapurana); దీనిని ఆయన కుమారుడు శుకుడు (Shuka) పరీక్షిత్తు (Parikshit) మహారాజుకు ఆయన చివరి ఏడు రోజుల్లో చెప్పాడు, సూతుడు (Suta) నైమిశారణ్యంలో (Naimisharanya) మునులకు మళ్ళీ చెప్పాడు; తెలుగులో ఇది పోతన రచించిన ఆంధ్ర మహాభాగవతంగా (Andhra Maha Bhagavatamu) నిలిచి ఉంది.

ముఖ్య వాస్తవాలు

- **రకం:** ఒక మహాపురాణం (18లో ఒకటి), విష్ణువుకు (శ్రీకృష్ణుడు) అంకితమైన సాత్త్విక (Sattvika) పురాణం. 18 పురాణాల జాబితాలో సాధారణంగా 5వదిగా లెక్కిస్తారు.
- **పరిమాణం:** 12 స్కంధాలు (గ్రంథ భాగాలు), సుమారు 18,000 శ్లోకాలు, 335 అధ్యాయాలు (adhyayas). సంప్రదాయ లెక్క ప్రకారం 18 మహాపురాణాలన్నింటిలో కలిపి సుమారు 4,00,000 శ్లోకాలు ఉన్నాయి.
- **రచయిత:** వేదవ్యాసుడు (కృష్ణ ద్వైపాయనుడు), పరాశర మహర్షి కుమారుడు. మహాభారతం రాసినా తృప్తి కలగకపోవడంతో నారదుడి (Narada) సలహాపై దీనిని రచించాడు.
- **జ్ఞాన పరంపర:** భగవంతుడు → బ్రహ్మ → నారదుడు → వ్యాసుడు → ఆయన కుమారుడు శుకుడు (శుకదేవుడు).
- **కథనానికి రెండు చట్టాలు:**
 - శుకుడు → పరీక్షిత్తు మహారాజు, గంగా తీరంలో, ఏడు రోజులు. ఇదే భాగవతంలోని ప్రధాన సంభాషణ.
 - సూతుడు → శౌనకుడు (Shaunaka), నైమిశారణ్యంలోని మునులు, వేయి సంవత్సరాలు సాగేలా సంకల్పించిన వారి సత్రయాగం (దీర్ఘ యాగం) సమయంలో. శుకుడు పరీక్షిత్తుకు చెప్పినదాన్ని సూతుడు విన్నాడు.
- **సూతుడు:** సూత పౌరాణికుడు (Suta Pauranika) అని పిలుస్తారు. ఏపీపీఎస్సీ (APPSC) కీ ఆయన పేరును రోమహర్షణుడు (Romaharshana) (లోమహర్షణుడు) అని ఇస్తుంది. భాగవతం వక్తను కేవలం "సూతుడు", రోమహర్షణుడి కుమారుడు అంటుంది; సంప్రదాయం ఆయనకు ఉగ్రశ్రవసుడు (Ugrashravas) అని పేరు ఇస్తుంది (రోమహర్షణుడిని 10వ స్కంధంలో నైమిశారణ్యంలో బలరాముడు చంపుతాడు); ఇద్దరినీ "సూతుడు" అంటారు.
- **పరీక్షిత్తు:** అభిమన్యుడు (Abhimanyu), ఉత్తర (Uttara)ల కుమారుడు, అర్జునుడి మనుమడు. అశ్వత్థామ ప్రయోగించిన బ్రహ్మస్త్రం (Brahmastra) నుంచి గర్భంలోనే శ్రీకృష్ణుడు రక్షించాడు; విష్ణురాతుడు ("విష్ణువు రక్షించినవాడు") అని కూడా అంటారు.
- **శాపం:** మౌనంగా ఉన్న ముని శమీకుడి మెడలో పరీక్షిత్తు చచ్చిన పామును వేశాడు. శమీకుడి కుమారుడు శృంగి (Shringi), తక్షకుడు (Takshaka) అనే పాము కాటుతో ఏడవ రోజున చనిపోవాలని శపించాడు.
- **కలి నివాస స్థానాలు:** జాదం, మధ్యం, పరస్తీలు, జీవహింస ఉన్న చోట మాత్రమే కలి (Kali) ఉండటానికి పరీక్షిత్తు అనుమతించాడు; ఇంకొక చోటు అడగగా బంగారం కూడా ఇచ్చాడు.
- **పది లక్షణాలు:** పురాణానికి పది లక్షణాలను భాగవతమే స్వయంగా పేర్కొంటుంది (2వ స్కంధం, 12వ స్కంధం).
- **భాగవత సప్తాహం (Bhagavata Saptaha):** పరీక్షిత్తు ఏడు రోజుల స్మరణగా ఏడు రోజుల పారాయణం.
- **తెలుగు:** బమ్మెర పోతన (Bammera Potana) (15వ శతాబ్దం) ఆంధ్ర మహాభాగవతం రచించి దానిని ఒక రాజుకు కాకుండా శ్రీరాముడికి అంకితం ఇచ్చాడు.

స్కంధాల వారీగా విషయాలు

స్కంధం	అధ్యాయాలు	ప్రధాన కథలు	ఎవరు ఎవరికి చెప్పారు
1 ప్రథమ	19	నైమిశారణ్యం; వ్యాసుడు, నారదుడు; 22 అవతారాలు (3వ అధ్యాయం) ; అశ్వత్థామకు శిక్ష; కుంతి స్తుతి, భీష్ముడి స్తుతి; పరీక్షిత్తు జననం; పాండవుల మహాప్రస్థానం; కలి; శృంగి శాపం; శుకుడి రాకతో ముగుస్తుంది	సూతుడు శౌనకుడికి
2 ద్వితీయ	10	శుకుడి మొదటి సమాధానం; ఖట్యాంగుడు; విరాట్ పురుషుడు; బ్రహ్మకు వినిపించిన "తప" శబ్దం; చతుశ్శ్లోకీ భాగవతం (9వ అధ్యాయం) ; పది లక్షణాలు	శుకుడు పరీక్షిత్తుకు; బ్రహ్మ నారదుడికి
3 తృతీయ	33	విదురుడు ఉద్ధవుడిని, మైత్రేయుడిని కలవడం; జయవిజయులకు శాపం; వరాహస్వామి హిరణ్యాక్షుడిని చంపడం ; కర్ణముడు-దేవహూతి; కపిల గీత	మైత్రేయుడు విదురుడికి; కపిలుడు దేవహూతికి
4 చతుర్థ	31	దక్షయజ్ఞం, సతీదేవి; ధ్రువుడు ; వేనుడు, పుథు చక్రవర్తి ; ప్రచేతసులు, రుద్ర గీత; పురంజన రూపక కథ	మైత్రేయుడు విదురుడికి; నారదుడు ప్రాచీనబర్హికి
5 పంచమ	26	ప్రియవ్రతుడు; ఋషభదేవుడు ; భరతుడి మూడు జన్మలు (జడభరతుడు, రహూగణుడు); ద్వీపాలు, భారతవర్షం, అధోలోకాలు, నరకాలు	శుకుడు పరీక్షిత్తుకు; జడభరతుడు రహూగణుడికి
6 షష్ఠ	19	అజామిళుడు ; దక్షుడు నారదుడిని శపించడం; నారాయణ కవచం (8వ అధ్యాయం) ; వృత్రాసురుడు ; చిత్రకేతుడు; 49 మరుత్తులు	శుకుడు పరీక్షిత్తుకు
7 సప్తమ	15	ప్రహ్లాదుడు , నరసింహస్వామి ; వర్ణాశ్రమ ధర్మం; అజగర ముని	నారదుడు యుధిష్ఠిరుడికి
8 అష్టమ	24	14 మన్వంతరాలు; గజేంద్ర మోక్షం ; సముద్ర మథనం (కూర్మం, మోహిని); వామనుడు , బలి; మత్స్యావతారం (చివరిది, 24వ అధ్యాయం)	శుకుడు పరీక్షిత్తుకు
9 నవమ	24	సూర్య, చంద్ర వంశాలు; అంబరీషుడు ; సగరుడు, భగీరథుడు; రాముడు ; పరశురాముడు; యయాతి; దుష్యంతుడు; రంతిదేవుడు	శుకుడు పరీక్షిత్తుకు
10 దశమ	90	శ్రీకృష్ణుడి జీవితం : జననం, గోకుల, బృందావన లీలలు, కంస వధ , రుక్మిణి, నరకాసురుడు, బాణాసురుడు, కుచేలుడు	శుకుడు పరీక్షిత్తుకు
11 ఏకాదశ	31	పిండారకంలో శాపం; నవ యోగింద్రులు; ఉద్ధవ గీత (7-29 అధ్యాయాలు) ; ప్రభాసలో మోసల లీల ; ముందు బలరాముడు, తర్వాత శ్రీకృష్ణుడు లోకాన్ని వీడటం	నారదుడు వసుదేవుడికి; శ్రీకృష్ణుడు ఉద్ధవుడికి
12 ద్వాదశ	13	కలియుగ రాజవంశాలు; కల్కి; భూమి గీత ; నాలుగు ప్రళయాలు; తక్షకుడు; సర్పయాగం; వేద విభజన; మార్కండేయుడు	శుకుడు, తర్వాత సూతుడు

వివరణ

భాగవతం ఎలా పుట్టింది (1వ స్కంధం). వేదాలను విభజించి, మహాభారతం రాసిన తర్వాత కూడా సరస్వతీ తీరంలోని తన ఆశ్రమంలో వ్యాసుడికి వెలితిగా అనిపించింది. **నారదుడు** వచ్చి, ఆయన ధర్మాన్ని వర్ణించాడు కానీ హరి మహిమలను తగినంతగా వర్ణించలేదని చెప్పాడు. **ఒక దాసి కుమారుడిగా** తన పూర్వజన్మ గురించి కూడా నారదుడు వ్యాసుడికి చెప్పాడు: బాలుడిగా తన తల్లి సేవించిన మునులకు సేవ చేసి, వారి నుంచి హరి కథలు విని, తల్లి పాము కాటుతో మరణించిన తర్వాత జీవితాన్ని నారాయణుడికి అర్పించాడు. అప్పుడు వ్యాసుడు భాగవతం రచించి, పుట్టుకతోనే లౌకిక బంధాలు లేని శుకుడికి బోధించాడు.

పరీక్షిత్తు పాలన, చివరి ఏడు రోజులు.

- శ్రీకృష్ణుడు భూమిని వీడిన తర్వాత **యుధిష్ఠిరుడు** హస్తినాపురంలో పరీక్షిత్తుకు పట్టాభిషేకం చేసి, **వజ్రాడిని** (అనిరుద్ధుడి కుమారుడు) **మధురకు** రాజుగా చేసి, సోదరులు, ద్రౌపదితో కలిసి ఉత్తర దిశగా **మహాప్రస్థానానికి** బయలుదేరాడు.
- పరీక్షిత్తు ధర్మబద్ధంగా పాలించాడు. **కృపాచార్యుడిని** గురువుగా చేసుకుని గంగా తీరంలో **మూడు అశ్వమేధ యాగాలు** చేశాడు. పుట్టగానే గర్భంలో తనను రక్షించిన దివ్య పురుషుడి కోసం అందరినీ **పరీక్షించడం** వల్ల ఆయనకు **పరీక్షిత్తు** అనే పేరు వచ్చింది.
- దిగ్విజయ యాత్రలో రాజు వేషంలో ఒక ఎద్దును, ఒక ఆవును కొడుతున్న **కలిని** చూశాడు. ఎద్దు ఒంటి కాలిపై నిలిచిన **ధర్మం**; ఆవు **భూమి**. ధర్మానికి నాలుగు పాదాలు: **తపస్సు, శౌచం (పవిత్రత), దయ, సత్యం**; కలియుగంలో **సత్యం** ఒక్కటే మిగిలింది. ఉండటానికి చోటు ఇవ్వమని కలి వేడుకోగా జూదం, మద్యం, పరస్మీలు, జీవహింస ఇచ్చాడు; రెండోసారి వేడుకోగా బంగారం ఇచ్చాడు.
- వేటలో అలసి దాహంతో ఉన్న పరీక్షిత్తు శమీకుడి ఆశ్రమంలోకి వెళ్లాడు. ముని ధ్యానంలో ఉండి బదులివ్వలేదు. కోపంతో రాజు చచ్చిన పామును విల్లు కొనతో ఎత్తి అతని మెడలో వేశాడు.
- ముని చిన్న కుమారుడు **శృంగి**, ఏడవ రోజున తక్షకుడు కాటు వేస్తాడని రాజును శపించాడు. శమీకుడు కుమారుడిని మందలించి రాజుకు కబురు పంపాడు.
- పరీక్షిత్తు రాజ్యాన్ని **జనమేజయుడికి (Janamejaya)** అప్పగించి, గంగా తీరంలో **ప్రాయోపవేశం** (మరణించే వరకు ఉపవాసం) చేపట్టాడు. మహర్షులు చేరుకున్నారు. సుమారు పదహారేళ్ల **శుకుడు** వచ్చాడు; మరణించబోయే వ్యక్తి ఏం చేయాలని పరీక్షిత్తు అడిగాడు. ఆ సమాధానమే భాగవతం.
- ఏడవ రోజున బ్రాహ్మణ వేషంలో వచ్చిన **తక్షకుడు** అతనిని కాటు వేశాడు (12వ స్కంధం). దారిలో విషాన్ని హరించగల బ్రాహ్మణుడు **కశ్యపుడిని (Kashyapa)** తక్షకుడు ధనం ఇచ్చి వెనక్కి పంపాడు. తర్వాత జనమేజయుడు పాములన్నింటినీ దహించడానికి **సర్పయాగం (sarpa yaga)** చేశాడు. భాగవతంలో **బృహస్పతి (Brihaspati)** అతనికి **కర్మఫలం** (ప్రతి జీవి తన కర్మ ఫలాన్నే అనుభవిస్తుంది; పాము కేవలం నిమిత్తం) బోధించి దానిని ఆపుతాడు. మహాభారతంలో **ఆస్తికుడు** ఆపుతాడు.

2వ స్కంధం: శుకుడి మొదటి సమాధానం.

- జీవితాంతంలోనే కాదు, జీవితమంతా హరిని విను, కీర్తించు, స్మరించు.
- ఖట్యాంగుడు:** తనకు చాలా తక్కువ ఆయుష్షు మిగిలిందని తెలుసుకుని, అన్ని బంధాలు వదిలి హరిని శరణు పొంది ముక్తి పొందిన రాజు. శుకుడి భావం: కొద్ది కాలం భక్తి చాలు.
- విరాట్ పురుషుడు:** సాధన మొదలుపెట్టేవారు విశ్వమంతటినీ విష్ణువు శరీరంగా, లోకాలను ఆయన అవయవాలుగా ధ్యానించవచ్చు.
- బ్రహ్మ తపస్సు:** కమలంపై పుట్టిన బ్రహ్మ తన మూలాన్ని కనుగొనలేకపోయాడు. "**తప**" అనే శబ్దం విని తపస్సు చేసి సృష్టించే జ్ఞానం పొందాడు.
- చతుశ్లో కీ భాగవతం: 2వ స్కంధం, 9వ అధ్యాయంలోని** నాలుగు శ్లోకాలు; వీటిలో విష్ణువు **బ్రహ్మకు** భాగవతం మొత్తాన్ని బీజ రూపంలో ఇచ్చాడు: సృష్టికి ముందు, సృష్టి సమయంలో, సృష్టి తర్వాత భగవంతుడు ఒక్కడే సత్యం; మిగిలినదంతా ఆయన మాయ.
- కోరికలు, వాటి కోసం పూజించవలసిన దేవతలు:**

కోరిక	పూజ	కోరిక	పూజ
సంతానం	ప్రజాపతులు	దీర్ఘాయుష్షు	అశ్వినీ కుమారులు
ఇంద్రియ శక్తి	ఇంద్రుడు	అందం	గంధర్వులు
తేజస్సు	అగ్ని	ఆధిపత్యం	బ్రహ్మ
సంపద	వసువులు	దాంపత్య సౌఖ్యం	ఉమాదేవి

కోరిక	పూజ	కోరిక	పూజ
బలం	రుద్రులు	విద్య	శివుడు
శరీర పుష్టి	భూమాత	మోక్షం	విష్ణువు (హరి)

లోపలి సంభాషణలు. భాగవతం ఒకదానిలో ఒకటి ఇమిడి ఉన్న సంభాషణల సమాహారం.

వక్త	శ్రోత	స్కంధం	విషయం
నారదుడు	వ్యాసుడు	1	వ్యాసుడు హరిని ఎందుకు కీర్తించాలి
బ్రహ్మ	నారదుడు	2	సృష్టి, విష్ణువు బ్రహ్మకు ఇచ్చిన నాలుగు శ్లోకాల సారం
ఉద్ధవుడు	విదురుడు	3	యమునా తీరంలో కలిసినప్పుడు శ్రీకృష్ణుడి జీవితం, ముగింపు
మైత్రేయుడు	విదురుడు	3-4	సృష్టి, వరాహస్వామి, ద్రువుడు, పృథువు (గంగా తీరంలో)
కపిలుడు	దేవహూతి (ఆయన తల్లి)	3	సాంఖ్యం, భక్తి: కపిల గీత
నారదుడు	ప్రాచీనబర్హి మహారాజు	4	పురంజనుడి రూపక కథ
జడభరతుడు	రహూగణ మహారాజు	5	ఆత్మ శరీరం కాదు
నారదుడు	యుధిష్ఠిరుడు	7	ప్రహ్లాదుడు, నరసింహస్వామి
నారదుడు	వసుదేవుడు	11	నిమి మహారాజు, నవ యోగీంద్రులు
శ్రీకృష్ణుడు	ఉద్ధవుడు	11	ఉద్ధవ గీత; అవధూత యదు మహారాజు తో జరిపిన సంభాషణ

పది లక్షణాలు. ఒక మహాపురాణం చర్చించే పది అంశాలను 2వ స్కంధం పేర్కొంటుంది: సర్గ (sarga) (ప్రాథమిక సృష్టి), విసర్గ (visarga) (ద్వితీయ సృష్టి), స్థానం (sthana) (వ్యవస్థ నిర్వహణ), పోషణం (poshana) (భగవంతుడి రక్షణ), ఉతి (uti) (కర్మ ప్రేరణలు), మన్వంతరం (manvantara) (మనువుల యుగాలు), ఈశానుకథ (ishanukatha) (భగవంతుడు, ఆయన భక్తుల కథలు), నిరోధం (nirodha) (ప్రళయం), ముక్తి (mukti) (విముక్తి), ఆశ్రయం (ashraya) (అంతిమ ఆధారం, భగవంతుడు). 12వ స్కంధం ఇలాంటిదే పది అంశాల జాబితా ఇస్తుంది. పాత **పంచ లక్షణాలు (pancha-lakshana)**: సర్గ, ప్రతిసర్గ (pratisarga), వంశం, మన్వంతరం, వంశానుచరితం (vamshanucharita).

నవవిధ భక్తి (తొమ్మిది భక్తి రూపాలు). 7వ స్కంధంలో ప్రహ్లాదుడు వీటిని పేర్కొంటాడు. ప్రతి రూపానికి ఒక ప్రసిద్ధ ఉదాహరణ ఉంది.

సంఖ్య	రూపం	అర్థం	ఉదాహరణ
1	శ్రవణం	భగవంతుడి కథలు వినడం	పరీక్షిత్తు
2	కీర్తనం	ఆయన నామాలు గానం చేయడం	శుకుడు
3	స్మరణం	నిరంతర స్మరణ	ప్రహ్లాదుడు
4	పాదసేవనం	ఆయన పాదాల సేవ	లక్ష్మీదేవి
5	అర్చనం	పూజ	పృథు చక్రవర్తి
6	వందనం	నమస్కారం, ప్రార్థన	అక్బారుడు
7	దాస్యం	ఆయన సేవకుడిగా ఉండటం	హనుమంతుడు
8	సఖ్యం	స్నేహం	అర్జునుడు
9	ఆత్మనివేదనం	సంపూర్ణ శరణాగతి	బలి చక్రవర్తి

అవతారాలు. 1వ స్కంధం (3వ అధ్యాయం) **22 అవతారాలను** పేర్కొంటుంది (పట్టిక HC-BH-02లో), అవి అసంఖ్యాకమని చెబుతుంది, శ్రీకృష్ణుడిని "స్వయంగా భగవంతుడు" అంటుంది. విస్తారంగా చెప్పినవి: వరాహం, కపిలుడు 3లో; ఋషభుడు 5లో; నరసింహస్వామి 7లో; మత్స్యం, కూర్మం, మోహిని, వామనుడు 8లో; రాముడు, పరశురాముడు 9లో; శ్రీకృష్ణుడు 10-11లో; కల్కి (భవిష్యత్తుగా) 12లో.

10వ స్కంధం. అతి పెద్ద స్కంధం (**90 అధ్యాయాలు**), రెండు భాగాలుగా: పూర్వార్థం (1-49 అధ్యాయాలు: గోకులం, బృందావనం, మధురలో శ్రీకృష్ణుడు, కంస వధ, వ్రజానికి ఉద్ధవుడి రాక), ఉత్తరార్థం (50-90 అధ్యాయాలు: జరాసంధుడు, ద్వారక, వివాహాలు, శ్వమంతక మణి, కుచేలుడు). **రాస పంచాధ్యాయ** (రాసలీలపై ఐదు అధ్యాయాలు), **గోపికా గీత** (31వ అధ్యాయం) ఇందులోనే ఉన్నాయి. ఉద్ధవుడు శ్రీకృష్ణుడి సందేశం తెచ్చినప్పుడు గోపికలు ఒక తుమ్మెదతో పలికిన మాటలే **భ్రమర గీత** (47వ అధ్యాయం).

11వ స్కంధం: శ్రీకృష్ణుడి బోధ. 10వ స్కంధం శ్రీకృష్ణ లీలల స్కంధం; 11వ స్కంధం ఆయన **తత్త్వబోధ**కు అత్యంత ముఖ్యమైనది.

- **నవ యోగీంద్రులు: విదేహ రాజు నిమికి** సమాధానాలు చెప్పిన **ఋషభదేవుడి** తొమ్మిది మంది కుమారులు; ఆ సంభాషణను నారదుడు **వసుదేవుడికి** వినిపించాడు.

యోగీంద్రుడు	బోధ	యోగీంద్రుడు	బోధ
కవి	ప్రతి కర్మను నారాయణుడికి అర్పించు	అవిర్భోతుడు	కర్మయోగం (ఫలాపేక్ష లేని కర్మ)
హవి	భక్తులలో మూడు స్థాయిలు	ద్రుమిలుడు	హరి అవతారాలు
అంతరిక్షుడు	మాయ అంటే ఏమిటి	చమనుడు	భక్తి లేనివారి గతి
ప్రబుద్ధుడు	మాయను దాటే మార్గం	కరభాజనుడు	నాలుగు యుగాల ధర్మాలు
పిప్పలాయనుడు	బ్రహ్మం		

- **ఒక్కో యుగానికి సాధన:** సత్యయుగం, ధ్యాయం; త్రేతాయుగం, యజ్ఞం; ద్వాపరయుగం, ఆలయ పూజ (అర్చన); **కలియుగం, నామ సంకీర్తనం** (హరి నామ గానం), కలి కాలపు సులభ మార్గం.
- **ఉద్ధవ గీత:** ఉద్ధవుడికి శ్రీకృష్ణుడి బోధ, 11వ స్కంధంలోని **7 నుంచి 29 అధ్యాయాలు**. భగవద్గీతతో పోల్చండి: అర్జునుడికి శ్రీకృష్ణుడు, మహాభారతంలోని భీష్మ పర్వం, 18 అధ్యాయాలు.
- **11వ స్కంధంలోని ఇతర "గీతలు":**
 - **అవధూత 24 గురువులు:** భూమి, వాయువు, కొండచిలువ, దీపపు పురుగు, తేనెటీగ, వేశ్య **పింగళ** మొదలైన వాటి నుంచి తాను నేర్చుకున్నది ఒక అవధూత **యదు మహారాజు**కు చెబుతాడు.
 - **హంస గీత:** **సనకాది** మునుల సందేహాలు తీర్చడానికి విష్ణువు **హంస** రూపంలో వస్తాడు.
 - **భిక్షు గీత:** **అవంతికి** చెందిన ఒక పిసినారి సంపద కోల్పోయి భిక్షువుగా మారి, సుఖదుఃఖాలకు మనస్సే కారణమని తెలుసుకుంటాడు.
 - **ఐల గీత:** ఊర్వశిపై వ్యామోహం గురించి **పురూరవుడు** (ఐలుడు) చెప్పినది.
- **ముగింపు:** శ్రీకృష్ణుడు ఉద్ధవుడిని **బదరికాశ్రమానికి** పంపుతాడు. యాదవులు **ప్రభాస**లో ఒకరినొకరు చంపుకుంటారు (**మౌసల లీల**). **బలరాముడు** మొదట సముద్ర తీరంలో యోగంలో దేహం విడుస్తాడు; **తర్వాత శ్రీకృష్ణుడు**, బోయవాడు జర బాణం తగిలిన తర్వాత.

12వ స్కంధం: ముగింపు.

- శుకుడు చెప్పిన మగధ **కలియుగ రాజవంశాలు:** ప్రద్యోతులు → శిశునాగులు → నందులు → **మౌర్యులు** → శుంగులు → కణ్వలు → ఆంధ్రులు. ఒక బ్రాహ్మణుడు (సంప్రదాయం ప్రకారం చాణక్యుడు) నందులను అంతం చేస్తాడు.
- **భూమి గీత** (3వ అధ్యాయం): "ఈ భూమి నాది" అంటూ యుద్ధాలు చేసి, దానిని వదిలి మరణించే రాజులను చూసి భూమాత నవ్వుతుంది.
- **నాలుగు ప్రళయాలు:**

ప్రశ్న	అర్థం
నిత్య	నిరంతర మార్పు: ప్రతి క్షణం జననం, మరణం
నైమిత్తికం	బ్రహ్మ పగలు (ఒక కల్పం) ముగిసినప్పుడు
ప్రాకృతికం	బ్రహ్మ ఆయుష్షు ముగిసినప్పుడు; ప్రకృతి మొత్తం లయమవుతుంది
ఆత్మసృష్టికం	జీవుడికి అంతిమమైనది: మోక్షం

- **శుకుడి చివరి బోధ:** కుండ పగిలినా దానిలోని ఆకాశం నశించనట్లు, శరీరం మరణిస్తుంది కానీ ఆత్మ మరణించదు.
- **వాసుడి వేద విభజన:** ఋగ్వేదం పైలుడికి, యజుర్వేదం వైశంపాయనుడికి, సామవేదం జైమినికి, అథర్వవేదం సుమంతుడికి.
- **మార్కండేయుడు** (8-10 అధ్యాయాలు); చివరి అధ్యాయం (13) భాగవతాన్ని స్తుతించి శ్లోకాల సంఖ్యను ఇస్తుంది.

భాగవత మాహాత్మ్యం (Bhagavata Mahatmya). భాగవతాన్ని స్తుతించే ఆరు అధ్యాయాల గ్రంథం పద్మ పురాణానికి (Padma Purana) జతచేయబడింది. ఇందులో కలియుగంలో వృద్ధులైన భక్తి దేవిని, ఆమె కుమారులు జ్ఞానం, వైరాగ్యాలను నారదుడు కలుస్తాడు; నలుగురు కుమారులు భాగవతం పారాయణం చేయగా వారు మళ్ళీ యువకులవుతారు. ఏడు రోజుల భాగవత పారాయణంతో తన సోదరుడు ధుంధుకారిని ప్రేత జన్మ నుంచి విముక్తుడిని చేసిన గోకర్ణుడి (Gokarna) కథ కూడా ఇందులో ఉంది. మాహాత్మ్యం చాలా భాగవత ప్రతుల ప్రారంభంలో ముద్రించబడి ఉంటుంది కాబట్టి ప్రశ్నలు గోకర్ణుడి కథను భాగవత కథగా పేర్కొనవచ్చు.

ఆంధ్రప్రదేశ్ కోణం

- **బమ్మెర పోతన** (సుమారు 1450-1510) వరంగల్ సమీపంలోని బమ్మెరలో (ప్రస్తుతం తెలంగాణలో) జన్మించాడు; రాయలసీమ సంప్రదాయం ఆయనను **ఒంటిమిట్టతో** (కడప) ముడిపెడుతుంది. ఆయన తెలుగులో అత్యంత ప్రయమైన భక్తి కవి.
- రాచకొండ రాజు **సర్వజ్ఞ సింగభూపాలుడికి** తన గ్రంథాన్ని అంకితం ఇవ్వడానికి నిరాకరించి **శ్రీరాముడికి** సమర్పించాడు. శ్రీరాముడు ఆయనకు కనిపించి భాగవతం అడిగాడని సంప్రదాయం చెబుతుంది.
- ఆయన రాతప్రతిలో కొన్ని భాగాలు పోయాయి; ఆయన శిష్యులు పూర్తి చేశారు: **బొప్పరాజు గంగన** (5వ స్కంధం), **ఏర్పూరి సింగన** (6వ స్కంధం), **వెలిగండల నారయ్య** (11, 12 స్కంధాలు).
- ప్రసిద్ధ తెలుగు ఘట్టాలు: **గజేంద్ర మోక్షం** (8వ స్కంధం), **ప్రహ్లాద చరిత్ర** (7), **వామన చరిత్ర** (8), **రుక్మిణీ కళ్యాణం** (10). పోతన ఇతర రచనలు: **భోగినీ దండకం**, **వీరభద్ర విజయం**.
- **కూచిపూడి (Kuchipudi)** నృత్య నాటకాలు 10వ స్కంధ కథలను (రుక్మిణి, సత్యభామ, శ్రీకృష్ణ లీలలు) ఆధారంగా చేసుకుంటాయి. ఆంధ్ర దేవాలయాలలో **భాగవత సప్తాహ** పారాయణాలు సాధారణం; టీటీడి (TTD) భాగవతాన్ని తెలుగులో ప్రచురిస్తుంది.
- తెలుగులో గ్రంథ భాగాలను **స్కంధము** అంటారు (ప్రథమ స్కంధము, నవమ స్కంధము...). 2026 ప్రశ్నపత్రం ఆంగ్ల ప్రతిలో స్కంధం బదులు పొరపాటుగా "శ్లోకో" (verse) అని ముద్రించారు.

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

X "శమీక మహర్షి పరీక్షిత్తును శపించాడు." ✓ ఆయన కుమారుడు **శృంగి** శపించాడు; శమీకుడు దానికి చింతించాడు.

X "శుకుడు నైమిశారణ్యంలో భాగవతం చెప్పాడు." ✓ శుకుడు **గంగా తీరంలో** పరీక్షిత్తుకు చెప్పాడు; **సూతుడు** నైమిశారణ్యంలో చెప్పాడు.

X "వైశంపాయనుడు పరీక్షిత్తుకు భాగవతం చెప్పాడు." ✓ **శుకుడు** చెప్పాడు. వైశంపాయనుడు **జనమేజయుడికి** మహాభారతం చెప్పాడు.

X "ప్రథమ స్కంధం పరీక్షిత్తు మరణంతో ముగుస్తుంది." ✓ అది శుకుడి రాకతో ముగుస్తుంది; తక్షకుడి కాటు 12వ స్కంధంలో ఉంది.

X "భాగవతంలో ఆస్తీకుడు సర్పయాగాన్ని ఆపాడు." ✓ కర్మఫలం బోధించి బృహస్పతి ఆపాడు; ఆస్తీకుడి కథ మహాభారతంలోనిది.

X "రామకథ 10వ స్కంధంలో ఉంది." ✓ రాముడు 9వ స్కంధంలో (నవమ) ఉన్నాడు. శ్రీకృష్ణుడు 10వ స్కంధంలో.

X "ప్రహ్లాదుడి కథ 6వ స్కంధంలో ఉంది." ✓ ప్రహ్లాదుడు 7వ స్కంధంలో (సప్తమ) ఉన్నాడు. అంబరీషుడు 9వ స్కంధంలో.

X "ఉద్ధవ గీత భగవద్గీతలో భాగం." ✓ అది భాగవతం 11వ స్కంధంలోని 7-29 అధ్యాయాలు; భగవద్గీత మహాభారతంలో ఉంది.

X "తపస్సు నవవిధ భక్తిలో ఒక రూపం." ✓ తొమ్మిది రూపాలు: శ్రవణం, కీర్తనం, స్మరణం, పాదసేవనం, అర్చనం, వందనం, దాస్యం, సఖ్యం, ఆత్మనివేదనం.

X "శ్రీకృష్ణుడు, బలరాముడు కలిసి లోకాన్ని వీడారు." ✓ ముందు బలరాముడు, సముద్ర తీరంలో యోగంలో; తర్వాత శ్రీకృష్ణుడు.

X "భాగవతం ఒక ఉపపురాణం (Upapurana)." ✓ ఇది మహాపురాణం (వివాదాస్పదమైనది దేవీ భాగవతం).

X "పోతన తన భాగవతాన్ని సర్వజ్ఞ సింగభూపాలుడికి అంకితం ఇచ్చాడు." ✓ ఆయన దానిని శ్రీరాముడికి అంకితం ఇచ్చాడు.

త్వరిత పునశ్చరణ

- మహాపురాణం, సాత్త్వికం, విష్ణువు; 12 స్కంధాలు, 335 అధ్యాయాలు, సుమారు 18,000 శ్లోకాలు.
- వ్యాసుడు (పరాశరుడి కుమారుడు, నారదుడి సలహాతో) → శుకుడు → పరీక్షిత్తు, గంగా తీరంలో, ఏడు రోజులు.
- సూతుడు (రోమహర్షణుడి కుమారుడు) → వైమిశారణ్యంలో శౌనకుడు, వేయేళ్ల సత్రయాగం.
- శమీకుడి కుమారుడు శృంగి శపించాడు; ఏడవ రోజు తక్షకుడు కాటు వేశాడు; బృహస్పతి సర్పయాగాన్ని ఆపాడు.
- కలి స్థానాలు: జూదం, మద్యం, స్త్రీలు, జీవహింస, బంగారం; ధర్మానికి సత్యం ఒక్కటే మిగిలింది.
- స్కం. 2 చతుశ్లోకీ; స్కం. 3 వరాహం, కపిలుడు; స్కం. 4 ధ్రువుడు, వృథువు; స్కం. 5 ఋషభుడు, భరతుడు; స్కం. 6 అజామిళుడు, వృత్తుడు.
- స్కం. 7 ప్రహ్లాదుడు; స్కం. 8 గజేంద్రుడు, సముద్ర మథనం, వామనుడు, మత్స్యం; స్కం. 9 అంబరీషుడు, రాముడు; స్కం. 10 శ్రీకృష్ణుడు (90 అధ్యాయాలు).
- స్కం. 11 ఉద్ధవ గీత (7-29), నవ యోగీంద్రులు, మౌసల లీల; స్కం. 12 భూమి గీత, ప్రళయాలు, మార్కండేయుడు.
- నవవిధ భక్తి: పరీక్షిత్తు శ్రవణం, ప్రహ్లాదుడు స్మరణం, అర్జునుడు సఖ్యం, బలి ఆత్మనివేదనం.
- బమ్మెర పోతన: ఆంధ్ర మహాభాగవతం, శ్రీరాముడికి అంకితం; 6వ స్కంధం ఏర్పూరి సింగన రాశాడు.

2 విష్ణువు అవతారాలు: దశావతారాలు, భాగవతంలోని 22 అవతారాలు

ధర్మానికి హాని కలిగినప్పుడల్లా విష్ణువు అవతరిస్తాడు (అవతారం (avatara)); ప్రసిద్ధ జాబితాలో నాలుగు యుగాలలో విస్తరించిన పది అవతారాలు (దశావతారాలు (Dashavatara)) ఉన్నాయి, భాగవతం మొదటి స్కంధం (Skandha) మాత్రం 22 అవతారాలను పేర్కొని, అవతారాలు అసంఖ్యాకమని చెబుతుంది.

ముఖ్య వాస్తవాలు

- **అవతారం** అంటే "దిగి రావడం". గీతలో (4.7-8) ప్రయోజనం: యుగయుగాన సజ్జనులను రక్షించడం, దుష్టులను నాశనం చేయడం, ధర్మాన్ని పునఃస్థాపించడం.
- **దశావతారాలు** (చాలా తెలుగు పుస్తకాలలోని క్రమం): **మత్స్యం, కూర్మం, వరాహం, నరసింహస్వామి, వామనుడు, పరశురాముడు, రాముడు, శ్రీకృష్ణుడు, బుద్ధుడు, కల్కి**. కాబట్టి **నరసింహస్వామి తర్వాత వెంటనే వామనుడు, బుద్ధుడు 9వ అవతారం**. కొన్ని జాబితాలు **బలరాముడిని** 8వ స్థానంలో, శ్రీకృష్ణుడిని 9వ స్థానంలో ఉంచుతాయి.
- **యుగాల వారీగా** (పరీక్షల లెక్క):
 - **సత్యయుగం (Satya yuga) (కృతయుగం): 4**, మత్స్యం, కూర్మం, వరాహం, నరసింహస్వామి.
 - **త్రేతాయుగం (Treta yuga): 3**, వామనుడు, పరశురాముడు, రాముడు.
 - **ద్వాపరయుగం (Dvapara yuga):** శ్రీకృష్ణుడు (బలరాముడిని లెక్కించే జాబితాలలో ఆయనతో పాటు).
 - **కలియుగం (Kali yuga):** బుద్ధుడు (దాని ప్రారంభంలో), **కల్కి** (దాని చివరలో, ఇంకా రావలసి ఉంది).
- **జంతు రూపాలు:** మత్స్యం (చేప), కూర్మం (తాబేలు), వరాహం (పంది). **సగం మనిషి సగం సింహం:** నరసింహస్వామి. **మొదటి మానవ రూపం:** వామనుడు (పొట్టివాడు).
- **భాగవత జాబితా:** 1వ స్కంధం, 3వ అధ్యాయం **22 అవతారాలను** పేర్కొంటుంది: వరాహం 2వ, **మత్స్యం 10వ, కూర్మం 11వ**, నరసింహస్వామి **14వ**, వామనుడు 15వ, రాముడు 18వ, **బలరాముడు 19వ**, శ్రీకృష్ణుడు 20వ, బుద్ధుడు 21వ, కల్కి 22వ. 22 కూడా మొత్తం కాదు: అవతారాలు **అసంఖ్యాకం**.
- అదే అధ్యాయం **"శ్రీకృష్ణుడు స్వయంగా భగవంతుడే"** (కృష్ణస్తు భగవాన్ స్వయమ్ (Krishnastu Bhagavan svayam)) అంటుంది; మిగిలినవారు అంశలు (amsha) లేదా శక్తులు.
- **భాగవత పురాణం (Bhagavata Purana)** ప్రకారం **కపిలుడు (Kapila) (సాంఖ్యం (Samkhya) బోధకుడు)** విష్ణువు అవతారం.
- **గుర్తంచుకోవలసిన తల్లిదండ్రులు:**
 - వామనుడు: **అదితి (Aditi), కశ్యపుడు (Kashyapa)**; ఇంద్రుడి తమ్ముడు కాబట్టి **ఉపేంద్రుడు** అని పేరు.
 - పరశురాముడు: **జమదగ్ని, రేణుక**.
 - రాముడు: **దశరథుడు (Dasharatha), కౌసల్య (Kausalya)**.
 - బలరాముడు: **వసుదేవుడు, రోహిణి** (దేవకి గర్భం నుంచి మార్చబడినందున **సంకర్షణుడు**); **ఆదిశేషుడి** అంశ.
 - శ్రీకృష్ణుడు: **వసుదేవుడు, దేవకి**; పెంచినవారు **నందుడు, యశోద**.
 - కపిలుడు: **కర్దముడు, దేవహూతి**.
 - దత్తాత్రేయుడు: **అత్రి, అనసూయ**.
 - ఋషభుడు: **నాభి, మేరుదేవి**.
 - కల్కి: **శంభల గ్రామంలో విష్ణుయశుడికి జన్మించనున్నాడు; దేవదత్తం** అనే గుర్తంపై వస్తాడు.

వివరణ

పది అవతారాలు, ఒక్కొక్కటి ఎందుకు వచ్చింది.

అవతారం	ఎందుకు వచ్చాడు	ప్రత్యర్థి / సహాయం పొందినవారు	స్కంధం
మత్స్యం	ప్రళయంలో (pralaya) వేదాలను, జీవుల బీజాలను కాపాడాడు	వేదాలను దొంగిలించిన రాక్షసుడు (భాగవతంలో హయగ్రీవుడు; తెలుగు సంప్రదాయంలో సోమకాసురుడు (Somakasura)); సత్యవ్రత మహారాజును కాపాడాడు, ఆయనే తర్వాత వైవస్వత మనువు (Vaivasvata Manu)	8
కూర్మం	క్షీరసాగర మథనంలో మునిగిపోతున్న మందర పర్వతాన్ని (Mandara) వీపుపై మోశాడు	దేవతలు, అసురులు; తాడు వాసుకి సర్పం	8
వరాహం	భూమిని (భూదేవి) విశ్వ జలాల నుంచి తన కోరలపై పైకి ఎత్తాడు	హిరణ్యాక్షుడిని (Hiranyaksha) చంపాడు	3
నరసింహస్వామి	బాల భక్తుడు ప్రహ్లాదుడిని (Prahlada) రక్షించాడు	హిరణ్యకశిపుడిని (Hiranyakashipu) చంపాడు	7
వామనుడు	యుద్ధం లేకుండా ఇంద్రుడికి మూడు లోకాలను తిరిగి ఇప్పించాడు	బలి నుంచి మూడు అడుగుల భూమి యాచించాడు; త్రివిక్రముడయ్యాడు	8
పరశురాముడు	అహంకారులైన క్షత్రియులను (Kshatriya) శిక్షించాడు	హైహయ వంశపు కార్తవీర్యార్జునుడు (సహస్రార్జునుడు); భూమిని 21 సార్లు క్షత్రియ రహితం చేశాడు	9
రాముడు	ఆదర్శ రాజు; రావణుడిని అంతం చేశాడు	రావణుడు (Ravana) , కుంభకర్ణుడు	9
శ్రీకృష్ణుడు	కంసుడిని, దుష్ట రాజుల భారాన్ని నాశనం చేశాడు; గీతను బోధించాడు	కంసుడు , పూతన, నరకుడు, శిశుపాలుడు	10
బుద్ధుడు	కలియుగ ప్రారంభంలో, వైదిక (Vedic) కర్మలను దుర్వినియోగం చేసేవారిని మళ్లించడానికి	అంజనుడి కుమారుడు, కీటం (గయ ప్రాంతం)లో జన్మించాడు	1
కల్కి	కలియుగ దుష్టత్వాన్ని అంతం చేసి కొత్త సత్యయుగాన్ని ప్రారంభించడానికి	ఖడ్గంతో దేవదత్తం అనే తెల్ల గుర్రంపై వస్తాడు	12

మత్స్యావతారం విపులంగా (8వ స్కంధం, చివరి అధ్యాయం, 24).

- **ద్రవిడ** దేశాన్ని పాలించిన రాజర్షి **సత్యవ్రతుడు కృతమాల** నదిలో అర్ఘ్యం ఇస్తుండగా ఆయన దోసిలిలోకి ఒక చిన్న చేప పడి, పెద్ద చేపల నుంచి రక్షించమని వేడుకుంది.
- అది ఆయన కమండలాన్ని, పెద్ద పాత్రను, మడుగును, చెరువును మించి పెరిగింది; అప్పుడు అది విష్ణువని ఆయన గ్రహించాడు.
- **ఏడవ రోజున** ప్రళయం వస్తుందని చేప హెచ్చరించింది. **సప్తర్షులు**, మొక్కలు, విత్తనాలతో పడవ ఎక్కాలి. **వాసుకి** సర్పంతో ఆ పడవను చేప **ఒంటి కొమ్ముకు** కట్టారు; ప్రయాణంలో మత్స్యం ఆయనకు బ్రహ్మజ్ఞానం బోధించింది.
- నిద్రిస్తున్న బ్రహ్మ నోటి నుంచి జారిన వేదాలను **హయగ్రీవుడు** అనే అసురుడు దొంగిలించాడు; మత్స్యం అతనిని చంపి వేదాలను తిరిగి ఇచ్చింది.

- సత్యవ్రతుడు తర్వాత **వివస్వంతుడి** (సూర్యుడు) కుమారుడు **శ్రాద్ధదేవుడిగా** జన్మించాడు: ఆయనే ప్రస్తుత (7వ) మన్వంతరానికి మనువైన **వైవస్వత మనువు**. ఆ పడవలో మత్స్యం **మనువుకు (Manu)** చేసిన బోధనే **మత్స్య పురాణం (Matsya Purana)**.

కూర్మం, సముద్ర మథనం (Samudra Manthana) (8వ స్కంధం).

- ఇంద్రుడికి **దుర్వాసుడు (Durvasa)** ఇచ్చిన శాపంతో దేవతలు బలం కోల్పోయారు; అందుకే విష్ణువు సలహాపై **బలి** నాయకత్వంలోని అసురులతో సంధి చేసుకుని అమృతం (amrita) కోసం **క్షీరసాగరాన్ని (Ocean of Milk)** మథించారు.
- కవ్వం: **మందర పర్వతం**; దేవతలు, అసురులు దానిని ఎత్తలేకపోయారు, విష్ణువు కోసం **గరుడుడు** దానిని సముద్రానికి మోసుకొచ్చాడు. తాడు: **వాసుకి**. మందరం మునిగిపోవడం మొదలైనప్పుడు ఆధారం: **కూర్మం**.
- తోక పట్టుకోవడం తమకు అవమానమని భావించి **అసురులు** వాసుకి **తల** వైపు పట్టుకున్నారు; దేవతలు తోక పట్టుకున్నారు.
- మొదట** వచ్చింది **హాలాహలం (Halahala)** (కాలకూట) విషం. **శివుడు** దానిని తాగి కంఠంలో నిలిపాడు, అందుకే **నీలకంఠుడు**.

వచ్చినది	ఎవరికి	వచ్చినది	ఎవరికి
కామధేనువు (సురభి)	యజ్ఞ హవిస్సు కోసం ఋషులకు	కౌస్తుభ మణి	వక్షస్థలంపై ధరించిన విష్ణువుకు
ఉచ్చైశ్రవం అనే గుర్రం	బలికి	లక్ష్మీదేవి	విష్ణువును వరించింది
నాలుగు దంతాల ఏనుగు ఐరావతం	ఇంద్రుడికి	వారుణి	అసురులకు
పారిజాత వృక్షం, అమృతసలు	దేవలోకానికి	అమృతంతో ధన్వంతరి	కలశాన్ని అసురులు లాక్కున్నారు

- మోహిని (Mohini)** (విష్ణువు యొక్క మనోహర స్త్రీ రూపం) అసురులను మోహింపజేసి కలశం తీసుకుని అమృతాన్ని దేవతలకు మాత్రమే పంచింది.
- రాహువు** వేషం మార్చి దేవతల వరుసలో కూర్చున్నాడు; **సూర్యచంద్రులు** అతనిని గుర్తించి చెప్పగా విష్ణువు **సుదర్శన** చక్రంతో అతని తల నరికాడు. ఆ తల అమృతం రుచి చూసినందున బలికి ఉంది; గ్రహణాల కథ దీని నుంచే.

వరాహం (3వ స్కంధం).

- భూమి **రసాతలానికి** మునిగిపోయింది. **బ్రహ్మ నాసిక** నుంచి ఒక చిన్న వరాహం వచ్చి, మహాకాయంగా పెరిగి, నీటిలోకి దూకి భూమిని తన **కోరలపై** ఎత్తింది.
- యుద్ధం కోరుకున్న **హిరణ్యాక్షుడు** సముద్రంలో **వరుణుడిని** సవాలు చేశాడు; హరి మాత్రమే అతనిని ఓడించగలడని వరుణుడు చెప్పాడు. భూమిని ఎత్తుతున్న వరాహాన్ని కనుగొని హిరణ్యాక్షుడు ఎగతాళి చేశాడు.
- వరాహం మొదట భూమిని నీటిపై సురక్షితంగా నిలిపి, తర్వాత ప్రధానంగా **గదలతో** అతనితో పోరాడి, సంధ్యా సమయం సమీపిస్తుండగా చంపింది.

వరాహం, నరసింహస్వామి: ఇద్దరు సోదరులు. హిరణ్యాక్షుడు, హిరణ్యకశిపుడు **దితి (Diti), కశ్యప**ల కుమారులు. వారు వైకుంఠ ద్వారపాలకులైన **జయవిజయలు (Jaya and Vijaya)**; నలుగురు **కుమారుల** శాపంతో అసురులుగా జన్మించారు.

జన్మ	యుగం	ఎవరుగా	ఎవరి చేతిలో హతులయ్యారు
1వ	సత్య	హిరణ్యాక్షుడు, హిరణ్యకశిపుడు	వరాహం, నరసింహస్వామి
2వ	త్రేతా	రావణుడు, కుంభకర్ణుడు (Kumbhakarna)	రాముడు
3వ	ద్వాపర	శిశుపాలుడు (Shishupala), దంతవక్త్రుడు	శ్రీకృష్ణుడు

నరసింహస్వామి వరాన్ని చేదించిన తీరు (7వ స్కంధం). బ్రహ్మ ఇచ్చిన వరం ప్రకారం హిరణ్యకశిపుడిని మనిషి గానీ జంతువు గానీ, పగలు గానీ రాత్రి గానీ, లోపల గానీ బయట గానీ, భూమిపై గానీ ఆకాశంలో గానీ, ఏ ఆయుధంతో గానీ చంపలేరు. నరసింహస్వామి మనిషి కాదు, జంతువూ కాదు. ఆయన **స్తంభం** నుంచి బయటకు వచ్చి, **సంధ్యా సమయంలో, గడప మీద, తన**

ఒడిలో పెట్టుకుని గోళ్లతో చీల్చి చంపాడు. తర్వాత ఏ దేవుడూ, లక్ష్మీదేవి కూడా ఆయనను శాంతింపజేయలేకపోయారు; **బ్రహ్మ ప్రహ్లాదుడిని పంపాడు**, బాలుడు పాదాలపై వాలగానే స్వామి శాంతించాడు.

వామనుడు, బలి (8వ స్కంధం).

- దేవతల కోసం దుఃఖిస్తున్న **అదితి** కశ్యపుడు ఉపదేశించిన **పయోవ్రతం** ఆచరించింది: పన్నెండు రోజులు (ఫాల్గుణ శుక్ల 1 నుంచి 12) కేవలం **పాలు** తాగుతూ "ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ" జపించింది.
- వామనుడు **భాద్రపద శుక్ల ద్వాదశి** నాడు **శ్రవణ** నక్షత్రంలో జన్మించాడు (వామన జయంతి). ఇందుడి తమ్ముడు కాబట్టి **ఉపేంద్రుడు**.
- ఆయన ఉపనయనంలో లభించిన కానుకలు:

ఇచ్చినవారు	కానుక	ఇచ్చినవారు	కానుక
సూర్యుడు	గాయత్రీ మంత్రం	బ్రహ్మ	కమండలం
బృహస్పతి	యజ్ఞోపవీతం	సరస్వతి	జపమాల
కశ్యపుడు	మేఖల	సప్తర్షులు	దర్పలు
అదితి	కౌపినం	కుబేరుడు	భిక్షాపాత్ర
భూదేవి	కృష్ణాజినం	పార్వతి	తొలి భిక్ష
చంద్రుడు	దండం	ఆకాశం	గొడుగు

- ప్రహ్లాదుడి మనుమడైన బలి మూడు లోకాలను జయించాడు. నర్మదా (Narmada) తీరంలోని **భృగుకచ్చం**లో బలి చేస్తున్న యజ్ఞానికి (yajna) వామనుడు వచ్చి మూడు అడుగులు అడిగాడు.
- శుక్రాచార్యులు (Shukracharya)** బలిని హెచ్చరించాడు; బలి మాట నిలబెట్టుకోగా రాజ్యం కోల్పోతావని శపించాడు. దానం కోసం బలి భార్య **వింధ్యావళి బంగారు కలశం** తెచ్చింది.
- వామనుడు త్రివిక్రముడిగా పెరిగాడు: ఒక అడుగు భూమిని, రెండవది స్వర్గాన్ని ఆక్రమించాయి; ఆ పాదంపై బ్రహ్మ పోసిన నీరే గంగ అయింది. **గరుడుడు** బలిని **వరుణ పాశాలతో** బంధించాడు; మూడవ అడుగు కోసం బలి తన **తలనే** సమర్పించాడు.
- బలిని **సుతల లోకాన్ని (Sutala)** పాలించడానికి పంపాడు, విష్ణువే అతని ద్వారపాలకుడయ్యాడు; **సావర్ణి (8వ)** మన్వంతరంలో బలి **ఇంద్రుడు** అవుతాడని వరమిచ్చాడు.

పరశురాముడు, కార్తవీర్యుడు (9వ స్కంధం).

- మాహిష్మతి**కి చెందిన హైహయ రాజు **కార్తవీర్యార్జునుడు దత్తాత్రేయుడిని** సేవించి **వెయ్యి చేతులు** పొందాడు. ఒకసారి రావణుడిని కూడా బంధించాడు.
- జమదగ్ని** ఆశ్రమం నుంచి **కామధేనువును** బలవంతంగా తీసుకెళ్లాడు. పరశురాముడు అతని 17 అక్షౌహిణుల సైన్యాన్ని నాశనం చేసి, చేతులు నరికి, ఆవును తిరిగి తెచ్చాడు.
- బ్రాహ్మణుడు క్షమించాలని చెప్పి జమదగ్ని ఆయనను ఏడాది తీర్థయాత్రకు పంపాడు. తర్వాత కార్తవీర్యుడి కుమారులు జమదగ్నిని చంపారు; **రేణుక 21 సార్లు** గుండె బాదుకుంది, పరశురాముడు దుష్ట క్షత్రియులను **21 సార్లు** నిర్మూలించాడు. వారి రక్తంతో ఐదు మడుగులు ఏర్పడ్డాయి, అదే **శమంతపంచకం**. ఆయన భూమిని బ్రాహ్మణులకు దానం చేసి **మహేంద్రగిరి**పై నివసిస్తున్నాడు.

దత్తాత్రేయుడు. అత్రి, అనసూయలకు ముగ్గురు కుమారులు: **దత్తాత్రేయుడు** (విష్ణువు అంశ), **సోముడు** (బ్రహ్మ అంశ), **దుర్వాసుడు** (రుద్రుడి అంశ). ఆయన జననం 4వ స్కంధంలో ఉంది.

బలరాముడు. అదిశేషుడి అంశ. దేవకి **ఏడవ** గర్భాన్ని యోగమాయ **రోహిణి** గర్భంలోకి మార్చింది, అందుకే **సంకర్షణుడు** ("ఆకర్షించబడినవాడు"). ఇతర పేర్లు: **బలభద్రుడు**, **హలధరుడు** (**నాగలి** ధరిస్తాడు), **హలాయుధుడు**; ఆయన రెండో ఆయుధం **రోకలి** (ముసలం). **ఉపేంద్రుడు** ఆయన పేరు కాదు; అది వామనుడి పేరు.

శ్రీకృష్ణుడు.

- పూర్వయుగాలలో దేవకీ వసుదేవులు పృథ్వీ, సుతపుడు; విష్ణువు వారి కుమారుడు పృథ్వీగర్భుడు; తర్వాత వారు అదితి, కశ్యపులు, ఆయన వామనుడు; మూడోసారి ఆయన శ్రీకృష్ణుడు.
- ఇంద్రుడి తుఫానుకు ఎదురుగా ఏడు రోజులు గోవర్ధనాన్ని ఒక చేతితో ఎత్తి పట్టాడు (జనప్రియ కథనంలో చిటికెన వేలిపై).
- నరనారాయణ మునులు మళ్ళీ అర్జునుడు, శ్రీకృష్ణుడుగా జన్మించారు.

1వ స్కంధం, 3వ అధ్యాయంలోని 22 అవతారాలు (గ్రంథంలోని క్రమంలో):

సం.	అవతారం	సం.	అవతారం
1	నలుగురు కుమారులు (సనకుడు, సనందనుడు, సనాతనుడు, సనత్కుమారుడు)	12	ధన్వంతరి
2	వరాహం	13	మోహిని
3	నారదుడు	14	నరసింహస్వామి
4	నరనారాయణులు	15	వామనుడు (Vamana)
5	కపిలుడు	16	పరశురాముడు (Parashurama)
6	దత్తాత్రేయుడు	17	వ్యాసుడు
7	యజ్ఞుడు	18	రాముడు
8	ఋషభుడు	19	బలరాముడు
9	పృథువు	20	శ్రీకృష్ణుడు
10	మత్స్యం	21	బుద్ధుడు
11	కూర్మం	22	కల్కి

అంతగా తెలియని అవతారాలు ఏం చేశారు.

- కుమారులు:** జీవితాంతం బ్రహ్మచారులుగా ఉండి జ్ఞానాన్ని బోధించిన బ్రహ్మ కుమారులు.
- నారదుడు (Narada):** భగవంతుడి కోసం చేసే కర్మల మార్గమైన సాత్వత (పాంచరాత్ర (Pancharatra)) తంత్రాన్ని (Tantra) బోధించాడు.
- నరనారాయణులు:** ధర్ముడు, మూర్తిల కుమారులు; బదరికాశ్రమంలో తపస్సు చేశారు.
- కపిలుడు:** తన తల్లి దేవహూతికి సాంఖ్యం, భక్తిని బోధించాడు (3వ స్కంధం). ఇంద్రుడు దాచిన యజ్ఞాశ్వాన్ని ఆయన దొంగిలించాడని నిందించి అవమానించినప్పుడు సగరుడు (Sagara) అనే మహారాజు 60,000 మంది కుమారులు బూడిదయ్యారు (9వ స్కంధం).
- దత్తాత్రేయుడు:** అలర్కుడికి, ప్రహ్లాదుడికి ఆత్మజ్ఞానాన్ని (ఆన్విక్షికి (anvikshiki)) బోధించాడు. 11వ స్కంధంలో ఆయనతో గుర్తించబడి ఒక అవధూత, ప్రకృతి నుంచి తాను నేర్చుకున్న 24 గురువుల గురించి యదు మహారాజుకు చెబుతాడు.
- యజ్ఞుడు:** రుచి, ఆకూతిల కుమారుడు; మొదటి (స్వాయంభువ) మన్వంతరంలో (manvantara) ఇంద్రుడిగా ఉన్నాడు.
- ఋషభుడు:** నాభి, మేరుదేవిల కుమారుడు; భరతుడి తండ్రి, ఆయన పేరు మీదే భారతవర్షం అనే పేరు వచ్చింది; సన్యాస మార్గాన్ని చూపించాడు. జైనులు ఆయనను మొదటి తీర్థంకరుడిగా (Tirthankara) గౌరవిస్తారు.
- పృథువు:** మరణించిన దుష్ట రాజు వేనుడి బాహువు నుంచి జన్మించాడు; పంటల కోసం భూమిని ఆవుగా భావించి పితికాడు, అందుకే భూమిని పృథ్వి అంటారు.
- ధన్వంతరి:** అమృత కలశంతో సముద్రం నుంచి వచ్చాడు; ఆయుర్వేద (Ayurveda) దేవుడు.

- **వ్యాసుడు: పరాశరుడు (Parashara), సత్యవతి (Satyavati)**ల కుమారుడు; వేదాన్ని విభజించి, మహాభారతం (Mahabharata), పురాణాలను (Puranas) రచించాడు.
- **హంస** (2వ స్కంధంలోని పెద్ద జాబితాలో): **హంస** రూపంలో విష్ణువు **సనకాది** మునులకు సమాధానాలు చెప్పాడు (హంస గీత, 11వ స్కంధం).

14 మంది మనువులు (8వ స్కంధం). బ్రహ్మకు ఒక పగలులో 14 మన్వంతరాలు ఉంటాయి.

సం.	మనువు	సం.	మనువు
1	స్వాయంభువ	8	సావర్ణి
2	స్వారోచిష	9	దక్షసావర్ణి
3	ఉత్తమ	10	బ్రహ్మసావర్ణి
4	తామస	11	ధర్మసావర్ణి
5	రైవత	12	రుద్రసావర్ణి
6	చాక్షుష	13	దేవసావర్ణి
7	వైవస్వత (ప్రస్తుతం)	14	ఇంద్రసావర్ణి

ఆంధ్రప్రదేశ్ కోణం

- **అహోబిలం** (నంద్యాల జిల్లా): హిరణ్యకశిపుడితో నరసింహస్వామి పోరాటం ఇక్కడే జరిగిందని స్థానిక సంప్రదాయం; **నవ నరసింహ క్షేత్రాలు**, ఉగ్ర స్తంభం. **అహోబిల మఠం** పీఠం ఇక్కడే.
- **సింహచలం** (విశాఖపట్నం): వరాహ-నరసింహ సమ్మిళిత రూపమైన **వరాహ లక్ష్మీ నరసింహస్వామి**; **చందనోత్సవం (Chandanotsavam)** (అక్షయ తృతీయ (Akshaya Tritiya), వైశాఖం) రోజు తప్ప ఏడాది పొడవునా చందనంతో కప్పి ఉంటాడు. మొదటి ఆలయాన్ని ప్రహ్లాదుడు నిర్మించాడని ఐతిహ్యం.
- **శ్రీకూర్మం** (శ్రీకాకుళం జిల్లా): విష్ణువును **కూర్మం**గా పూజించే అరుదైన ఆలయం.
- **తిరుమల: స్వామి పుష్కరిణి (Swami Pushkarini)** ఒడ్డున **భూ వరాహస్వామి** ఆలయం. తిరుమలను **ఆదివరాహ క్షేత్రం (Adi Varaha Kshetra)** అంటారు; వేంకటేశ్వరుడి కంటే ముందు వరాహస్వామికే మొదటి పూజ, నైవేద్యం (naivedya) సమర్పించడం సంప్రదాయం.
- ఇతర నరసింహ క్షేత్రాలు: **మంగళగిరి** (పానకాల నరసింహస్వామి, బెల్లం నీరు నైవేద్యం), **అంతర్వేది** (కోనసీమ (Konaseema)), **వేదాద్రి** (ఎన్టీఆర్ జిల్లా).
- **బంటిమిట్ట (Vontimitta)** (కడప జిల్లా): కోదండరామాలయం; 2015 నుంచి రాష్ట్ర అధికారిక **శ్రీరామనవమి (Sri Rama Navami)** వేడుకలు ఇక్కడే జరుగుతున్నాయి.
- **పోతన ఆంధ్ర మహాభాగవతం (Andhra Maha Bhagavatamu)** వామన చరిత్ర, ప్రహ్లాద చరిత్రలను తెలుగు ఇళ్లలో అందరికీ తెలిసిన కథలుగా మార్చింది. బలి కలశం గొట్టానికి అడ్డుపడిన శుక్రాచార్యుడు కన్ను కోల్పోయే ఘట్టం ఈ తెలుగు కథనాలలో ఎంతో ప్రసిద్ధం.

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

X "సత్యయుగంలో వామనుడితో సహా ఐదు అవతారాలు." ✓ **నాలుగు:** మత్స్యం, కూర్మం, వరాహం, నరసింహస్వామి. వామనుడు **త్రేతాయుగంలో** మొదటివాడు.

X "నరసింహస్వామి హిరణ్యాక్షుడిని చంపాడు." ✓ వరాహం **హిరణ్యాక్షుడిని** చంపింది; నరసింహస్వామి **హిరణ్యకశిపుడిని** చంపాడు.

X "కూర్మం దొంగిలించిన వేదాలను తిరిగి తెచ్చింది." ✓ **మత్స్యం** వేదాలను తిరిగి తెచ్చింది; కూర్మం **మందర పర్వతాన్ని** మోసింది.

X "ప్రళయంలో మత్స్యం పరీక్షిత్తు (Parikshit) / దక్షుడిని (Daksha) కాపాడింది." ✓ **మనువును** (సత్యవ్రతుడు) కాపాడింది.

X "ఐదవ రోజున ప్రళయం వస్తుందని మత్స్యం చెప్పింది." ✓ **ఏడవ** రోజున.

X "దేవతలు వాసుకి తల పట్టుకున్నారు." ✓ **అసురులు** తల పట్టుకున్నారు; దేవతలు తోక పట్టుకున్నారు.

X "సముద్ర మథనంలో సుదర్శన చక్రం వచ్చింది." ✓ రాలేదు; కౌస్తుభం, ఐరావతం, కామధేనువు, లక్ష్మీదేవి, అమృతం వచ్చాయి.

X "వామనుడు దితి కుమారుడు." ✓ వామనుడు **అదితి**, కశ్యపుల కుమారుడు; దితి అసురుల తల్లి.

X "ఉపేంద్రుడు బలరాముడి పేరు." ✓ **ఉపేంద్రుడు** వామనుడు; బలరాముడు సంకర్షణుడు, హలధరుడు, బలభద్రుడు.

X "సంస్కృత భాగవతం ప్రకారం శుక్రాచార్యుడు కలశంలో కన్ను కోల్పోయాడు." ✓ బంగారు కలశాన్ని **వింధ్యావళి** తెచ్చిందని మాత్రమే అది చెబుతుంది; కన్ను కథ జనప్రియ, తెలుగు కథనాల చేర్పు.

X "సముద్ర మథనంలోని మోహిని భస్మాసురుడిని మోసగించింది." ✓ భస్మాసురుడి కథ వేరే సంప్రదాయం; మథనంలో మోహిని అమృతాన్ని మాత్రమే పంచుతుంది.

X "ఏడు జన్మలు మిత్రులుగా కాకుండా మూడు జన్మలు శత్రువులుగా జయవిజయులు ఎంచుకున్నారని భాగవతం చెబుతుంది." ✓ ఆ ఎంపిక తర్వాతి జనప్రియ కథనం; భాగవతంలో కేవలం **మూడు** జన్మలు.

X "విష్ణు పురాణం (Vishnu Purana) ప్రకారం కపిలుడు అవతారం." ✓ పరీక్ష సమాధానం **భాగవత పురాణం**.

X "బకుడిని వరాహం చంపింది." ✓ **బకాసురుడిని (Bakasura)** బృందావనంలో శ్రీకృష్ణుడు చంపాడు (మరో బకుడిని ఏకచక్రపురంలో (Ekachakrapura) భీముడు (Bhima) చంపాడు).

X "బలరాముడు దేవకి కుమారుడు మాత్రమే." ✓ దేవకి గర్భంలో పడి **రోహిణి** గర్భంలోకి మార్చబడ్డాడు; రోహిణి ఆయన తల్లి.

త్వరిత పునశ్చరణ

- దశావతారాలు: మత్స్యం, కూర్మం, వరాహం, నరసింహస్వామి, వామనుడు, పరశురాముడు, రాముడు, శ్రీకృష్ణుడు, బుద్ధుడు (9వ), కల్కి.
- సత్య 4, త్రేతా 3 (వామనుడు, పరశురాముడు, రాముడు); కలి: బుద్ధుడు, కల్కి.
- 22 జాబితా: మత్స్యం 10, కూర్మం 11, నరసింహస్వామి 14, బలరాముడు 19; మొత్తం అసంఖ్యాకం.
- మత్స్యం: ద్రవిడ రాజు సత్యవ్రతుడు, కృతమాల, ఏడవ రోజు, వాసుకితో కొమ్ముకు; తర్వాత వైవస్వత మనువు.
- మథనం: దుర్వాసుడి శాపం, అసురుల నాయకుడు బలి, మందరాన్ని తెచ్చిన గరుడుడు, మొదట హోలాహలం, కామధేనువు ఋషులకు.

- వరాహం కోరలపై భూమిని ఎత్తి హిరణ్యాక్షుడిని చంపింది; నరసింహస్వామి: సంధ్య, గడప, గోళ్లు.
- వామనుడు: పయోవ్రతం, శ్రవణ నక్షత్రం, ఉపేంద్రుడు; వింధ్యావళి కలశం; సావర్ణిలో బలి ఇంద్రుడు.
- పరశురాముడు: జమదగ్ని కుమారుడు; కార్తవీర్యుడు (దత్తాత్రేయుడి వల్ల చేతులు); 21 సార్లు.
- బలరాముడు: ఆదిశేషుడు, సంకర్షణుడు, హలధరుడు; శ్రీకృష్ణుడు ముందు పృశ్నిగర్భుడు.
- కల్కి: శంభల, విష్ణుయశుడి కుమారుడు, దేవదత్తం గుర్రం.

3 భాగవతంలోని భక్తులు, కథలు, ప్రదేశాలు

భాగవతం తన గొప్ప భక్తుల (పరీక్షితు, ధ్రువుడు, పృథువు, అజామిశుడు, ప్రహ్లాదుడు, గజేంద్రుడు, అంబరీషుడు, బలి) జీవితాల ద్వారా భక్తిని బోధిస్తుంది. దాని కథలు నైమిశారణ్యం, గంగ తీరం నుండి ద్వారక, ప్రభాస, కామరూప వరకు ఉన్న పవిత్ర ప్రదేశాలలో జరుగుతాయి.

ముఖ్య వాస్తవాలు

- **ఎవరు ఎవరికి చెప్పారు:** వ్యాసుని కుమారుడు శుకుడు గంగ తీరంలో ఏడు రోజుల పాటు పరీక్షితు మహారాజుకు భాగవతాన్ని చెప్పాడు. తర్వాత సూతుడు (ఉగ్రశ్రవసుడు) దాన్ని నైమిశారణ్యంలో శౌనకునికి, ఇతర మునులకు మళ్ళీ చెప్పాడు.
- **పరీక్షితు:** అభిమన్యుడు, ఉత్తరల కుమారుడు, అర్జునుని మనవడు. ముని శమీకుని కుమారుడు శృంగి (APPSC స్పెల్లింగ్ **Srungi**) ఏడు రోజుల్లో తక్షకుడు కాటు వేసి మరణిస్తాడని ఆయనను శపించాడు. ఆయన కలికి (Kali) నివసించేందుకు ఈ స్థానాలు ఇచ్చాడు: జూదం, మద్యపానం, పరస్త్రీ సాంగత్యం, జీవహింస, బంగారం.
- **ధ్రువుడు:** ఉత్తానపాద మహారాజు, సునీతిల కుమారుడు; సవతి తల్లి సురుచి, సవతి సోదరుడు ఉత్తముడు. గురువు నారదుడు; యమునా తీరంలోని మధువనంలో తపస్సు చేశాడు; ధ్రువ నక్షత్రం (Pole Star) అయ్యాడు (ధ్రువ లోకం). స్కంధం 4.
- **పృథువు:** మరణించిన రాజు వేనుని శరీరం నుండి జన్మించాడు; భూమిని పీడించాడు, అందుకే భూమికి పృథ్వి అని పేరు. స్కంధం 4.
- **అజామిశుడు:** కన్యాకుబ్జానికి చెందిన పతితుడైన బ్రాహ్మణుడు, మరణ సమయంలో "నారాయణా" అని పిలిచి తరించాడు. స్కంధం 6.
- **ప్రహ్లాదుడు:** హిరణ్యకశిపుడు, కయాధుల కుమారుడు; తల్లి గర్భంలో ఉండగానే నారదుని నుండి భక్తిని నేర్చుకున్నాడు; నరసింహస్వామి అతన్ని కాపాడాడు. స్కంధం 7.
- **గజేంద్రుడు:** త్రికూట పర్వతంపై ఉన్న సరస్సులో మొసలికి చిక్కిన గజరాజు; విష్ణువు సుదర్శన చక్రంతో అతన్ని విడిపించాడు. స్కంధం 8.
- **అంబరీషుడు:** మనువు వంశానికి చెందిన రాజు (నభాగుడి కుమారుడు; శునశ్శేపుని కథలోని ఇక్ష్వాకు వంశపు అంబరీషుడు కాదు), ఏకాదశి వ్రతం పాటించినవాడు; దుర్వాసుని కోపాన్ని సుదర్శన చక్రం వెంటాడింది. స్కంధం 9.
- **బలి (బలిచక్రవర్తి):** విరోచనుని కుమారుడు, ప్రహ్లాదుని మనవడు; గురువు శుక్రాచార్యులు; భార్య వింధ్యావళి; వామనునికి మూడు అడుగుల నేల దానం చేశాడు; సుతల లోకానికి పంపబడ్డాడు. స్కంధం 8.
- **భక్తి ఉదాహరణలు:** పరీక్షితు = శ్రవణం; ప్రహ్లాదుడు = స్మరణం; పృథువు = అర్చనం; అక్రూరుడు = వందనం; హనుమంతుడు = దాస్యం; అర్జునుడు = సఖ్యం; బలి = ఆత్మనివేదనం.
- **ద్వారక:** గుజరాత్ లో సముద్రంలో విశ్వకర్మ నిర్మించిన కృష్ణుని నగరం. **ప్రభాస:** యాదవులు ఒకరినొకరు నాశనం చేసుకున్న చోటు, కృష్ణుడు దేహాన్ని విడిచిన చోటు. **కామరూప** (ప్రాగ్జ్యోతిషపురం, అస్సాం): **నరకాసురుడు 16,100** మంది రాకుమార్తెలను బంధించిన చోటు (చాలా పుస్తకాలు దీనిని 16,000 అని చెబుతాయి).

వివరణ

పరీక్షితు (స్కంధాలు 1, 12).

- గర్భంలో ఉండగా అశ్వత్థామ బ్రహ్మాస్త్రం (Brahmastra) అతన్ని తాకింది; కృష్ణుడు గర్భంలో ప్రవేశించి అతన్ని కాపాడాడు. అతనికి విష్ణురాతుడు ("విష్ణువు ఇచ్చినవాడు") అని పేరు పెట్టారు. గర్భంలో తాను చూసిన దివ్య పురుషుని కోసం ప్రతి ఒక్కరినీ పరీక్షిస్తూ (పరీక్ష) ఉండడం వల్ల అతన్ని పరీక్షితు అన్నారు.

- ఎద్దు రూపంలోని ధర్మాన్ని, ఆవు రూపంలోని భూమిని కొడుతూ కనిపించిన **కలికి** అతను **జూదం (ద్యూతం)**, మద్యపానం, పరస్త్రి సాంగత్యం, జీవహింస, **బంగారం** ఉన్న చోట్లనే నివాసం ఇచ్చాడు. తర్వాత వేటాడుతూ దాహంతో ఉన్నప్పుడు మౌనంగా ఉన్న ముని **శమీకుని** మెడలో చచ్చిన పామును వేశాడు; **శృంగి** అతనికి **తక్షకుని** కాటుతో మరణం ప్రాప్తించాలని శపించాడు.
- అతను రాజ్యాన్ని **జనమేజయునికి** అప్పగించి, గంగ తీరంలో ఉపవాసం ఉండి, శుకుని నుండి భాగవతం విన్నాడు. ఏడు రోజుల భాగవత పారాయణం (**భాగవత సప్తాహం**, Bhagavata Saptaha) దీని నుండే వచ్చింది.
- అతని మరణం తర్వాత ప్రతీకారంగా **జనమేజయుడు సర్పయాగం** (Sarpa Yaga) చేశాడు. మహాభారతంలో (ఆది పర్వం) **అస్తీకుడు** దాన్ని ఆపాడు; భాగవతంలో (స్కంధం 12) **బృహస్పతి** నచ్చజెప్పి దాన్ని ముగింపజేశాడు.

ధ్రువుడు (స్కంధం 4).

- **స్వాయంభువ మనువు** మనవడు. సుమారు ఐదేళ్ళ వయసులో సురుచి అతన్ని తండ్రి ఒడి నుండి నెట్టివేసింది.
- తల్లి సునీతి భగవంతుని ఆశ్రయించమని చెప్పింది. **నారదుడు** అతనికి **"ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ"** అనే ద్వాదశాక్షరీ మంత్రాన్ని ఉపదేశించి, **యమునా** తీరంలోని **మధువనానికి** పంపాడు.
- కరోర తపస్సు తర్వాత విష్ణువు గరుడుడిపై ప్రత్యక్షమై శంఖంతో అతని చెంపను తాకాడు. ధ్రువునికి రాజ్యం లభించింది; మరణం తర్వాత ధ్రువ నక్షత్రంగా స్థిర స్థానం లభించింది.
- ఒక యక్షుడు ఉత్తముని చంపినప్పుడు ధ్రువుడు **యక్షులతో** (కుబేరుని అనుచరులు) యుద్ధం చేశాడు. ఒక్కరి నేరానికి జాతి మొత్తం బాధపడకూడదని చెప్పి తాత **స్వాయంభువ మనువు** అతన్ని ఆపాడు. **కుబేరుడు** వరం ఇవ్వబోగా, హరిని ఎన్నడూ మరవకుండా ఉండాలని మాత్రమే ధ్రువుడు కోరాడు.

వేనుడు, పృథువు (స్కంధం 4).

- రాజు **అంగుడు**, **సునీధల** కుమారుడైన **వేనుడు** యజ్ఞాలను నిషేధించి తననే పూజించాలని ఆజ్ఞాపించాడు; మునులు తమ శాపంతో అతన్ని చంపారు.
- మునులు అతని శరీరాన్ని మఢించారు. **తొడ** నుండి నల్లని, పొట్టి మనిషి **నిషాదుడు** వచ్చాడు; **బాహువుల** నుండి **పృథువు**, అతని రాణి **అర్చి** వచ్చారు.
- భూమి పంటలను దాచుకుని **ఆవు** రూపంలో పారిపోయింది. **స్వాయంభువ మనువును** దూడగా, తన చేతులనే పాత్రగా చేసుకుని పృథువు ఆమెను పిలికాడు; పొలాలు, పట్టణాల కోసం నేలను చదును చేశాడు.
- అతను **99 అశ్వమేధ యాగాలు** పూర్తి చేశాడు. **వందవ** యాగపు గుర్రాన్ని **ఇంద్రుడు** దొంగిలించాడు; బ్రహ్మ ఆ యాగాన్ని ఆపాడు, విష్ణువు వారిద్దరినీ సమాధానపరిచాడు. వరంగా పృథువు హరి కథలను వింటూ ఉండే అవకాశాన్ని మాత్రమే కోరాడు.

ప్రచేతసులు, పురంజనుడు (స్కంధం 4).

- పృథువు వంశంలోని రాజు **ప్రాచీనబర్హికి** పది మంది కుమారులు, వారే **ప్రచేతసులు**. **శివుడు** వారికి విష్ణువుపై ఒక స్తోత్రాన్ని, **రుద్ర గీతను**, బోధించాడు; వారు దానిని సముద్రంలో 10,000 సంవత్సరాలు జపించారు. **మారిష** ద్వారా వారికి దక్షుడు మళ్ళీ కుమారుడిగా జన్మించాడు.
- జీవహింసతో కూడిన యజ్ఞాల నుండి ప్రాచీనబర్హిని మళ్ళించడానికి **నారదుడు** అతనికి **పురంజన మహారాజు** రూపక కథ చెప్పాడు:

కథలో	దేనికి సంకేతం
పురంజన మహారాజు	జీవుడు (జీవాత్మ)
తొమ్మిది ద్వారాల నగరం	మానవ శరీరం
అతని రాణి	బుద్ధి
చండవేగుడు, అతని 360 గంధర్వులు, 360 గంధర్వ స్త్రీలు	కాలం: సంవత్సరంలోని పగళ్ళు, రాత్రులు
తెలియని బ్రాహ్మణ మిత్రుడు	పరమాత్మ

స్కంధం 5: ప్రియవ్రతుడు, భరతుడు.

- స్వాయంభువ మనువు కుమారుడైన **ప్రియవ్రతుడు** సూర్యుని వెంట తన ప్రకాశించే రథంలో భూమి చుట్టూ ఏడు సార్లు తిరిగాడు. **రథ చక్రాల గాడులు ఏడు సముద్రాలు** అయ్యాయి, వాటి మధ్య నేల ఏడు ద్వీపాలు అయ్యాయి:

ద్వీపం	చుట్టూ ఉన్న సముద్రం	ద్వీపం	చుట్టూ ఉన్న సముద్రం
1 జంబూ	ఉప్పు నీరు	5 క్రౌంచ	పాలు
2 ప్లక్ష	చెరకు రసం	6 శాక	పెరుగు
3 శాల్మలీ	సుర (మద్యం)	7 పుష్కర	మంచి నీరు
4 కుశ	నెయ్యి		

- జంబూద్వీపంలో తొమ్మిది వర్షాలు ఉన్నాయి, మధ్యలో **మేరు** పర్వతం ఉంది. ఒకప్పుడు **అజనాభవర్షం** అని పిలిచిన భూమికి **ఋషభదేవుని** కుమారుడైన భరత మహారాజు పేరు మీద **భారతవర్షం** అనే పేరు వచ్చింది.
- భరతుని మూడు జన్మలు:**
 - గండకీ** తీరంలోని పులహశ్రమానికి వెళ్ళి తల్లిలేని ఒక **జింక పిల్ల**పై మమకారం పెంచుకున్న రాజు.
 - మరణ సమయంలో జింక పిల్లను తలచుకున్నందువల్ల ఒక **జింక**.
 - కొత్త బంధాలు రాకుండా మందుడిగా, మూగవాడిగా నటించిన బ్రాహ్మణుడు **జడభరతుడు**. సింధు-సౌవీర రాజు **రహూగణుడు** తన పల్లకిని అతనితో మోయించాడు; ఆత్మ శరీరం కాదని జడభరతుడు బోధించగా రాజు అతని పాదాలపై పడ్డాడు.

స్కంధం 6: అజామిళుడు, నారదునికి శాపం, వృత్రుడు.

- కన్యాకుబ్జానికి** చెందిన బ్రాహ్మణుడు **అజామిళుడు** భార్యను, వైదిక జీవితాన్ని వదిలి దుష్ప్రవర్తన గల స్త్రీతో జీవించాడు. చిన్న కుమారునికి **నారాయణుడు** అని పేరు పెట్టాడు. మరణ సమయంలో **యముని** దూతలు ముగ్గురు రాగా బాలుని "నారాయణా!" అని పిలిచాడు; **విష్ణువు** దూతలు నలుగురు వచ్చి యమదూతలను ఆపారు.
- ప్రాణం దక్కిన తర్వాత అతను **హరిద్వార్కు** (గంగాద్వారం) వెళ్ళి భక్తితో జీవించి వైకుంఠం చేరాడు. ఈ కథ **భగవన్నామ మహిమను** బోధిస్తుంది.
- హరి భక్తుల జోలికి వెళ్ళవద్దని **యముడు** తన దూతలకు చెప్పి, నిజమైన ధర్మాన్ని ఎరిగిన **ద్వాదశ మహాజనుల** పేర్లు చెప్పాడు: **బ్రహ్మ, నారదుడు, శివుడు, సనకాది కుమారులు, కపిలుడు, స్వాయంభువ మనువు, ప్రహ్లాదుడు, జనకుడు, భీష్ముడు, బలి, శుకుడు, యముడు** స్వయంగా.
- దక్షునికి** 10,000 మంది కుమారులు (హర్షశ్వులు), ఆ తర్వాత మరో 1,000 మంది (శబలాశ్వులు) పుట్టారు; సంతానం కనకుండా వారందరినీ నారదుడు సన్యాసం వైపు మళ్ళించాడు. **ఒకే చోట ఎక్కువ కాలం నిలవకుండా తిరుగుతూ ఉండమని** దక్షుడు నారదుని శపించాడు.
- తన కుమారుడు విశ్వరూపుని హత్యకు ప్రతీకారంగా **త్వష్ట** చేసిన యజ్ఞాన్ని నుండి **వృత్రాసురుడు** పుట్టాడు. ముని **దధీచి** ఎముకలతో చేసిన **వజ్రాయుధంతో** ఇంద్రుడు అతన్ని వధించాడు. వృత్రుడు అసురుడైనా హరి సేవను మాత్రమే కోరుతూ ప్రార్థించాడు.
- పూర్వ జన్మలో వృత్రుడు శూరసేన రాజు **చిత్రకేతుడు**. ఒక సభలో **శివుడు పార్వతిని** తన ఒడిలో కూర్చోబెట్టుకోవడం చూసి చిత్రకేతుడు ఎగతాళి చేశాడు; అసురుడిగా జన్మించమని పార్వతి అతన్ని శపించింది.

ప్రహ్లాదుడు (స్కంధం 7).

- రాజసూయ యాగం సమయంలో నారదుడు ఈ కథను **యుధిష్ఠిరుడికి** చెప్పాడు.
- దితి** కుమారుడైన **హిరణ్యకశిపుడు** బ్రహ్మ వరాల కోసం **మందర** పర్వతంపై తీవ్ర తపస్సు చేశాడు. ఆ సమయంలో ఇంద్రుడు గర్భవతిగా ఉన్న అతని భార్య **కయాధును** పట్టుకెళ్ళాడు; నారదుడు ఆమెను విడిపించి తన ఆశ్రమంలో బోధించాడు, గర్భంలోని

శిశువు అంతా గ్రహించాడు. హిరణ్యకశిపుడు, అతని సోదరుడు హిరణ్యాక్షుడు వైకుంఠ ద్వారపాలకులైన **జయవిజయులు**; రెండో జన్మలో వారు **రావణుడు, కుంభకర్ణుడు**, మూడో జన్మలో శిశుపాల, దంతవక్త్రులు.

- గురువులు: శుక్రాచార్యుని కుమారులు **షండామర్కులు** (షండుడు, అమర్కుడు).
- ప్రహ్లాదుడు **నవవిధ భక్తిని** (navavidha bhakti) వివరించాడు: శ్రవణం (వినడం), కీర్తనం (గానం), స్మరణం (తలచుకోవడం), పాదసేవనం, అర్చనం (పూజ), వందనం (నమస్కారం), దాస్యం (సేవ), సఖ్యం (స్నేహం), ఆత్మనివేదనం (సర్వ సమర్పణ). అతడే **స్మరణానికి** ఆదర్శం.
- తండ్రి అతన్ని ఆయుధాలు, ఏనుగులు, పాములు, విషం, అగ్ని, ఎత్తు నుండి తోసివేయడం ద్వారా చంపాలని ప్రయత్నించాడు. అప్పుడు స్తంభం నుండి నరసింహస్వామి వెలువడి **సంధ్యా సమయంలో గడప** మీద హిరణ్యకశిపుని చంపాడు.
- వరం కోరుకోమన్నప్పుడు ప్రహ్లాదుడు తన కోసం ఏమీ అడగలేదు; తన తండ్రి విముక్తి కోసం ప్రార్థించాడు. అతని వంశంలోని 21 తరాలు పవిత్రమయ్యాయని నరసింహస్వామి చెప్పాడు.
- వంశం: **హిరణ్యకశిపుడు → ప్రహ్లాదుడు → విరోచనుడు → బలి → బాణుడు**.

గజేంద్ర మోక్షం (స్కంధం 8).

- **తామస** మన్వంతరంలో గజేంద్రుడు త్రికూట పర్వతంపై నివసించేవాడు. ఒక సరస్సులో మొసలి (గ్రాహం) అతని **కాలు** పట్టుకుంది; వారు వెయ్యి సంవత్సరాలు పోరాడారు.
- బలం సన్నగిల్లినప్పుడు అతను తొండంతో ఒక **తామర పువ్వు** పైకెత్తి, పేరు, రూపం ఏదీ మనసులో పెట్టుకోకుండా పరమాత్మను ప్రార్థించాడు (**గజేంద్ర స్తుతి**). విష్ణువు (**హరి** అవతారం) **గరుడుడిపై** వచ్చి సుదర్శన చక్రంతో మొసలి నోటిని ఖండించాడు. గజేంద్రునికి విష్ణువు వంటి రూపం లభించింది.
- పూర్వ జన్మలు: తనను చూసి లేచి స్వాగతించనందుకు **అగస్త్యుడి** శాపం పొందిన **పాండ్య** రాజు **ఇంద్రద్యుమ్నుడే** గజేంద్రుడు. మొసలి **దేవలుని** శాపం పొందిన గంధర్వుడు **హూహూ**.

అంబరీషుడు, రంతిదేవుడు (స్కంధం 9).

- **నభాగుని** కుమారుడైన అంబరీషుడు **ద్వాదశి** వ్రతం పాటించాడు. **దుర్వాసుడు** అతిథిగా వచ్చి యమునలో స్నానానికి వెళ్ళాడు. ద్వాదశి నాడు సరైన సమయంలో ఉపవాసం విరమించేందుకు అంబరీషుడు కొంచెం నీరు మాత్రమే తాగాడు. దుర్వాసుడు దీన్ని అవమానంగా భావించి అతనిపైకి అగ్నిమయమైన రాక్షసి (**కృత్య**) ని పంపాడు.
- **సుదర్శన చక్రం** ఆమెను నాశనం చేసి దుర్వాసుని బ్రహ్మ, శివుడు, విష్ణువుల వద్దకు వెంటాడింది. తాను భక్తులకు అధీనుడనని చెప్పి విష్ణువు అతన్ని అంబరీషుని వద్దకే తిరిగి పంపాడు; ఒక సంవత్సరం పాటు నీటితోనే గడుపుతూ ఎదురుచూసిన అంబరీషుడు అప్పుడు చక్రాన్ని శాంతిపజేశాడు.
- **రంతిదేవుడు** ఆహారం, నీరు లేకుండా **48 రోజులు** గడిపిన తర్వాత లభించిన కొద్దిపాటి ఆహారాన్ని ఒక బ్రాహ్మణునికి, ఒక శూద్రునికి, కుక్కలతో వచ్చిన వ్యక్తికి ఇచ్చి, చివరి నీటిని ఒక చండాలునికి ఇచ్చాడు. ఆ అతిథులు అతన్ని పరీక్షించిన దేవతలు.

బలి (స్కంధం 8).

- బలి స్వర్గాన్ని జయించాడు. నర్మదా తీరంలోని **భృగుకచ్ఛంలో** అతను చేసిన యజ్ఞంలో వామనుడు మూడు అడుగుల నేల అడిగాడు. శుక్రాచార్యులు హెచ్చరించారు; బలి వినకపోవడంతో అతన్ని శపించారు. దానం కోసం **వింధ్యావళి** కలశం తెచ్చింది.
- మూడో అడుగు తలపై పెట్టిన తర్వాత బలిని **వరుణ పాశంతో** బంధించి, తర్వాత **సుతల లోకానికి** పంపారు. విష్ణువు అతని ద్వారపాలకుడయ్యాడు. ఎనిమిదో (**సావర్ణి**) మన్వంతరంలో బలి **ఇంద్రుడు** అవుతాడు; అతను **చిరంజీవులలో** ఒకడు. అతని పెద్ద కుమారుడు **బాణాసురునికి** వెయ్యి చేతులు.

కృష్ణుని బాల్యం, యౌవనం (స్కంధం 10).

ఘట్టం	ఏం జరిగింది	ఎక్కడ
పూతన, శకటుడు, తృణావర్తుడు	విషపు స్తనాల రాక్షసి, బండి రాక్షసుడు, నుడిగాలి రాక్షసుడు హతమయ్యారు	గోకులం

ఘట్టం	ఏం జరిగింది	ఎక్కడ
దామోదరుడు	రోలుకు కట్టబడి రెండు మద్ది చెట్లను పడగొట్టాడు: మత్తులో నగ్నంగా విహరించినందుకు నారదుని శాపం పొందిన కుబేరుని కుమారులు నలకూబర, మణిగ్రీవులు	గోకులం
వత్సడు, బకుడు, అఘుడు	దూడ, కొంగ , కొండచిలువ రూపాల రాక్షసులు	బృందావనం
కాళీయుడు	సర్పం పడగలపై నాట్యం చేసి, తర్వాత అతన్ని రమణక ద్వీపానికి పంపాడు	యమునా మడుగు
గోవర్ధనం	ఏడు రోజులు కొండను ఎత్తి పట్టాడు; గోవిందుడు అనే పేరు	వ్రజం
అరిష్టుడు, కేశి, వ్యోముడు	ఎద్దు, గుర్రం, గుహలో దాచే రాక్షసులు; కేశి వధ తర్వాత నారదుడు కేశవుడు అని కీర్తించాడు	బృందావనం
కంస వధ	కువలయాపీడ ఏనుగు, మల్లుడు చాణూరుడు, తర్వాత కంసుడు	మధుర
విద్యాభ్యాసం	సాందీపని వద్ద 64 రోజుల్లో 64 కళలు (చతుష్టష్టి కళలు); గురుపుత్రుని యముని వద్ద నుండి తెచ్చాడు	అవంతి
కాలయవనుడు	గుహలోకి రప్పించబడి, నిద్రిస్తున్న ముచుకుందుని చూపుతో భస్మమయ్యాడు	మధుర సమీపంలోని గుహ

- **బలరాముడు** దేవకి ఏడవ సంతానం, యోగమాయ అతన్ని **రోహిణి** గర్భంలోకి మార్చింది; నాగలి ధరించినందున అతను **హలధరుడు**. **అతను సంతరించినవారు:** ధేనుకుడు (తాళవనంలోని గాడిద రాక్షసుడు), ప్రలంబుడు (గోపబాలుని వేషంలో వచ్చినవాడు), మల్లుడు ముష్టికుడు, వానరుడు ద్వివిదుడు, రోమహర్షణుడు, బల్వలుడు, రుక్మి. **కేశిని** చంపింది **కృష్ణుడు**, బలరాముడు కాదు.
- **ఉద్ధవుడు** కృష్ణుని సందేశాన్ని ప్రజానికి తీసుకెళ్ళాడు; గోపికలు ఒక తుమ్మెదతో పలికిన మాటలే **భ్రమర గీత**.

కృష్ణుని ఎనిమిది మంది పట్టమహిషులు (అష్టమహిషులు).

రాణి	విశేషం	రాణి	విశేషం
రుక్మిణి	విదర్భ రాజు భీష్మకుని కుమార్తె; కుండినపురంలోని ఆలయం నుండి తీసుకెళ్ళాడు	కాళింది	ఆయన కోసం యమునలో తపస్సు చేసింది
జాంబవతి	జాంబవంతుని కుమార్తె; 28 రోజుల ద్వంద్వ యుద్ధం తర్వాత శ్యమంతక మణితో పాటు ఇచ్చాడు	మిత్రవింద	అవంతి రాకుమార్తె
సత్యభామ	శ్యమంతక మణి యజమాని సత్రాజిత్తు కుమార్తె	నాగ్నజితి (సత్య)	ఏడు ఎద్దులను లొంగదీసి గెలిచాడు
భద్ర	కేకయ రాకుమార్తె	లక్ష్మణ	మద్ర రాకుమార్తె

- **రేవతి బలరాముని** భార్య, కృష్ణుని రాణులలో ఒకరు కాదు.
- **కుమారులు, మనవడు:** రుక్మిణి కుమారుడు **ప్రద్యుమ్నుడు** (మన్మథుని పునర్జన్మ)ను **శంబరుడు** సముద్రంలో విసిరాడు; ఒక చేప మింగింది, **మాయావతి** (రతి) పెంచింది; అతను శంబరుని వధించాడు. **సాంబుడు** జాంబవతి కుమారుడు. ప్రద్యుమ్నుని కుమారుడు **అనిరుద్ధుని చిత్రలేఖ బాణాసురుని** రాజధాని **శోణితపురానికి** తీసుకెళ్ళింది; బాణుని కుమార్తె **ఉష** అతన్ని ప్రేమించింది. శివుడు బాణుని పక్షాన పోరాడాడు; కృష్ణుడు బాణుని వెయ్యి చేతులను నాలుగుకు తగ్గించాడు.

ప్రదేశాలు.

ప్రదేశం	నేడు	అక్కడ జరిగినది
నైమిశారణ్యం	ఉత్తరప్రదేశ్ (సీతాపూర్ జిల్లా)	సూతుడు శౌనకునికి, మునులకు భాగవతం చెప్పాడు
గంగ తీరం (సంప్రదాయం ప్రకారం శుకతాల్)	ఉత్తరప్రదేశ్	శుకుడు పరీక్షిత్తుకు చెప్పాడు
ద్వారక (కుశస్థలి)	గుజరాత్	కృష్ణుడు యాదవులను మధుర నుండి ఇక్కడికి తరలించాడు; ఆయన నిర్యాణం తర్వాత సముద్రంలో మునిగిపోయింది
ప్రభాస	గుజరాత్ (సోమనాథ్)	యాదవులు ఒకరినొకరు చంపుకున్నారు; వేటగాడు జర కృష్ణుని పాదానికి బాణం వేశాడు
కామరూప / ప్రాగ్జ్యోతిషపురం	అస్సాం	నరకాసురుని రాజధాని; కృష్ణుడు అతన్ని వధించి రాకుమార్తెలను విడిపించాడు
శోణితపురం	సంప్రదాయం ప్రకారం అస్సాం (తేజ్‌పూర్)	బాణాసురుని రాజధాని; ఉష్ణ, అనిరుద్ధుడు
కుండినపురం	విదర్భ, మహారాష్ట్ర	రుక్మిణి పుట్టిల్లు
అవంతి (ఉజ్జయిని)	మధ్యప్రదేశ్	సాందీపని గురుకులం
మధువనం	మధుర సమీపం, యమునా తీరం	ధ్రువుని తపస్సు
కన్యాకుబ్జం, హరిద్వార్	ఉత్తరప్రదేశ్, ఉత్తరాఖండ్	అజామిళుని నగరం; అతని చివరి రోజులు
బదరికాశ్రమం	ఉత్తరాఖండ్	నర-నారాయణులు; కృష్ణుడు ఉద్ధవుని ఇక్కడికి పంపాడు
త్రికూటం	క్షీరసాగరంలోని పౌరాణిక పర్వతం	గజేంద్ర మోక్షం
భృగుకచ్ఛం	భర్మాచ్, గుజరాత్	బలి యజ్ఞం; వామనుని యాచన

ద్వారక, ప్రభాస, కామరూప: మరింత వివరంగా.

- **ద్వారక: జరాసంధుడు** మధురపై పదిహేడు సార్లు దాడి చేయడం, **కాలయవనుని** ముప్పు కారణంగా కృష్ణుడు విశ్వకర్మ చేత సముద్రంలో ఒక నగరాన్ని నిర్మింపజేశాడు. రుక్మిణి, సత్యభామ, ఇతర రాణులు అక్కడ నివసించారు. మోక్షాన్ని (moksha) ఇచ్చే ఏడు నగరాలలో (సప్తపురి) ద్వారక ఒకటి; శంకరాచార్యులు స్థాపించిన నాలుగు మఠాలలో (matha) పశ్చిమ పీఠం ఇక్కడే ఉంది.
- **ప్రభాస:**
 - **పిండారకంలో** యాదవ బాలురు కృష్ణుని కుమారుడు **సాంబునికి** గర్భిణి వేషం వేసి మునుల బృందాన్ని (విశ్వామిత్రుడు, కణ్వడు, దుర్వాసుడు, నారదుడు మొదలైనవారు) ఎగతాళి చేశారు. వంశాన్ని నాశనం చేసే ఇనుప ముసలానికి (musala) అతను జన్మనిస్తాడని వారంతా కలిసి శపించారు.
 - ఆ ముసలాన్ని పొడి చేసి సముద్రంలో పడేశారు; ఆ పొడి తీరంలో **వీరక** అనే రెల్లుగా పెరిగింది. చివరి ఇనుప ముక్కను ఒక చేప మింగింది, వేటగాడు జర దానిని తన బాణపు మొనగా చేసుకున్నాడు.
 - ప్రభాసలో **మైరేయం** తాగి మత్తెక్కిన యాదవులు ఆ రెల్లుతోనే కొట్టుకుని మరణించారు: ఇదే **మౌసల లీల**. బలరాముడు తీరంలో యోగంలో దేహాన్ని విడిచాడు.
 - కృష్ణుడు ఒక **రావి** చెట్టు కింద కూర్చున్నాడు; జర ఆయన పాదాన్ని జింకగా భావించి బాణం వేశాడు. కృష్ణుడు అతన్ని క్షమించి, తన సారథి **దారుకుని** వార్తతో ద్వారకకు పంపాడు. మిగిలినవారిని **అర్జునుడు** ఇంద్రప్రస్థానికి తీసుకెళ్ళాడు; సముద్రం నగరాన్ని ముంచేసింది.

○ ప్రభాసలోనే **సోమనాథ్** ఉంది; స్కాంద పురాణం (Skanda Purana) లోని **ప్రభాస ఖండం** దీన్ని కీర్తిస్తుంది.

- **కామరూప:** భూదేవి కుమారుడైన **నరకాసురుడు** (భౌముడు) అదితి కుండలాలను, వరుణుని ఛత్రాన్ని ఆక్రమించి, రాకుమార్తెలను బంధించాడు. కృష్ణుడు **సత్యభామతో** కలిసి గరుడునిపై అక్కడికి వెళ్ళి, అతని సేనాని **మురను** చంపి (అందుకే **మురారి**), సుదర్శన చక్రంతో నరకుని వధించి, విడుదలైన రాకుమార్తెలను వివాహం చేసుకుని, నరకుని కుమారుడు **భగదత్తునికి** పట్టం కట్టాడు. తిరుగు ప్రయాణంలో సత్యభామ కోసం ఇంద్రుని ఉద్యానవనం నుండి **పారిజాత** వృక్షాన్ని తెచ్చాడు. దీపావళికి ముందు రోజైన **నరక చతుర్దశి** ఈ విజయాన్ని గుర్తుచేస్తుంది. శక్తి పీఠమైన (Shakti Peetha) **కామాఖ్య** కూడా కామరూపలోనే ఉంది.

తరచూ అడిగే ఇతర భక్తులు, కథలు.

వ్యక్తి	ఒక్క వాక్యంలో కథ	స్కంధం
సగరుడు, భగీరథుడు	సగర పుత్రులు కపిలుని సమీపంలో భస్మమయ్యారు; భగీరథుడు గంగను భూమికి తెచ్చాడు	9
జరాసంధుడు	కృష్ణుని సంజ్ఞతో భీముడు అతన్ని రెండుగా చీల్చి చంపాడు	10
శిశుపాలుడు	రాజసూయంలో సుదర్శన చక్రంతో హతుడయ్యాడు; అతని తేజస్సు కృష్ణునిలో లీనమైంది	10
కుచేలుడు (సుదాముడు)	కృష్ణుని కోసం అటుకులు తెచ్చిన పేద మిత్రుడు	10
అక్రూరుడు	కృష్ణుని మధురకు తీసుకువెళ్ళాడు; యమునలో ఆయన దివ్య రూపాన్ని దర్శించాడు	10
నృగుడు	ఒకే ఆవును ఇద్దరు బ్రాహ్మణులకు దానం చేసినందుకు ఊసరవెల్లిగా పుట్టిన రాజు; కృష్ణుని స్పర్శతో విముక్తడయ్యాడు	10
ఉద్ధవుడు	కృష్ణుని చివరి బోధను (ఉద్ధవ గీత, Uddhava Gita) పొందాడు	11
మార్కండేయుడు	ప్రళయంలో మర్రి ఆకుపై శిశువు బాలముకుందుని దర్శించాడు	12

ఆంధ్రప్రదేశ్ కోణం

- **బమ్మెర పోతన** (15వ శతాబ్దం) తెలుగులో **ఆంధ్ర మహాభాగవతం** రచించాడు. అందులో అత్యంత ప్రజాదరణ పొందిన ఘట్టాలు **గజేంద్ర మోక్షం**, **ప్రహ్లాద చరిత్ర**, **వామన చరిత్ర**, **ధ్రువ చరిత్ర**, **రుక్మిణీ కళ్యాణం**. స్కంధాలు 5, 6, 11, 12 లోని భాగాలను ఇతర కవులు పూర్తి చేశారు: బొప్పరాజు గంగన (5), వీరూరి సింగన (6), వెలిగందల నారయ (11, 12).
- **సింహాచలం:** ఆలయ స్థల పురాణం అక్కడి మొదటి గుడిని ప్రహ్లాదునితో ముడిపెడుతుంది.
- **అహోబిలం:** హిరణ్యకశిపుని రాజభవనం ఇక్కడే ఉండేదని, ప్రహ్లాదుడు ఇక్కడే రక్షించబడ్డాడని సంప్రదాయం చెబుతుంది.
- **నంది తిమ్మన రచించిన పారిజాతాపహరణం** (శ్రీకృష్ణదేవరాయల ఆస్థానం) కృష్ణుడు సత్యభామ కోసం పారిజాత వృక్షాన్ని తెచ్చిన కథను తిరిగి చెబుతుంది.
- **కూచిపూడి** లోని **భామాకలాపం** (సిద్ధేంద్ర యోగి) సత్యభామ చుట్టూ తిరుగుతుంది.
- **ద్వారకా తిరుమల** (ఏలూరు జిల్లా) అక్కడ విగ్రహాన్ని కనుగొన్న **ద్వారక** అనే ముని పేరు మీద వచ్చింది; ఇది కృష్ణుని ద్వారక కాదు.

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

X "వ్యాసుడు / నారదుడు పరీక్షిత్తుకు భాగవతం చెప్పాడు." ✓ **శుకుడు** చెప్పాడు.

X "శమీకుడు పరీక్షిత్తును శపించాడు." ✓ ఆయన కుమారుడు **శృంగి** శపించాడు.

X "పరీక్షిత్తు సర్పయాగం చేశాడు." ✓ అతని కుమారుడు **జనమేజయుడు** చేశాడు; **ఆస్తీకుడు** దాన్ని ఆపాడు (మహాభారతం).

X "ధ్రువుని తల్లి సురుచి." ✓ అతని తల్లి **సునీతి**; సురుచి సవతి తల్లి.

X "వృథువు వేనుని తొడ నుండి పుట్టాడు." ✓ తొడ నుండి **నిషాదుడు** పుట్టాడు; వృథువు **బాహువుల** నుండి.

X "ప్రహ్లాదుని కథ స్కంధం 6 లో ఉంది." ✓ **స్కంధం 7**. అంబరీషుడు **స్కంధం 9** లో; గజేంద్రుడు, బలి **స్కంధం 8** లో.

X "బలి ప్రహ్లాదుని కుమారుడు." ✓ బలి ఆయన **మనవడు** (విరోచనుని కుమారుడు).

X "తడిగా గానీ పొడిగా గానీ ఉన్నదానితో చావని వృత్తుడిని ఇంద్రుడు నురుగుతో చంపాడు." ✓ అది **నముచి** కథ; వృత్తుడు **దధీచి** ఎముకల వజ్రాయుధంతో మరణించాడు.

X "కాళీయుని రత్నాకర ద్వీపానికి పంపాడు." ✓ భాగవతం **రమణక** ద్వీపం అంటుంది.

X "నరకాసురుడు సరిగ్గా 16,000 మంది రాకుమార్తెలను బంధించాడు." ✓ భాగవతం **16,100** అంటుంది; ఎనిమిది మంది పట్టమహిషులతో కలిపి కృష్ణునికి 16,108 మంది రాణులు.

X "రేవతి కృష్ణుని ఎనిమిది మంది రాణులలో ఒకరు." ✓ రేవతి **బలరాముని** భార్య.

X "యాదవులను దుర్వాసుడు ఒక్కడే శపించాడు." ✓ పిండారకంలో **మునుల బృందం** కలిసి శపించింది.

X "జర వాలి పునర్జన్మ అని భాగవతం చెబుతుంది." ✓ స్కంధం 11 అలా ఎక్కడా చెప్పదు.

X "కృష్ణుడు ద్వారకలో / కురుక్షేత్రంలో దేహాన్ని విడిచాడు." ✓ **ప్రభాసలో**.

X "మార్కండేయునికి 16 ఏళ్ళ ఆయుష్షే ఇచ్చారని, అతను యముని జయించాడని భాగవతం చెబుతుంది." ✓ అది **శైవ** సంప్రదాయం; భాగవతం **మర్రి ఆకుపై** శిశువు కథను చెబుతుంది.

X "హోలిక కథ భాగవతంలో ఉంది." ✓ హోలిక తర్వాతి పౌరాణిక, జానపద సంప్రదాయానికి చెందినది; భాగవతంలోని ప్రహ్లాద కథలో లేదు.

త్వరిత పునశ్చరణ

- శుకుడు → పరీక్షిత్తు, గంగ తీరం, 7 రోజులు; సూతుడు → శౌనకుడు, నైమిశారణ్యం.
- ధ్రువుడు: ఉత్తానపాదుడు-సునీతి; నారదుని మంత్రం; యమునా తీరంలో మధువనం; యక్ష యుద్ధాన్ని మనువు ఆపాడు.
- వేనుని బాహువుల నుండి వృథువు (తొడ నుండి నిషాదుడు); 99 అశ్వమేధాలు; 100వ గుర్రాన్ని ఇంద్రుడు దొంగిలించాడు.
- పురంజనుని తొమ్మిది ద్వారాల నగరం = శరీరం; ప్రియవ్రతుని రథ చక్రాల గాడులు = ఏడు సముద్రాలు.
- కన్యాకుబ్జపు అజామిళుడు: "నారాయణా", విష్ణు దూతలు, హరిద్వార్; వృత్తుడు పూర్వం చిత్రకేతుడు.
- ప్రహ్లాదుడు: కయాధు, గర్భంలో నారదుని బోధ, స్మరణం; మందర పర్వతంపై హిరణ్యకశిపుని తపస్సు.
- గజేంద్రుడు: పాండ్య రాజు ఇంద్రద్యుమ్నుడు, దేవలుని శాపం పొందిన హూహూ, తామర పువ్వు సమర్పణ; స్కంధం 8.

- నభాగుని కుమారుడు అంబరీషుడు; రంతిదేవుడు 48 రోజుల ఉపవాసం; బలి భార్య వింధ్యావళి.
- కృష్ణుడు: అవంతిలో సాందీపని; రుక్మిణి-భీష్మకుడు, సత్యభామ-సత్రాజిత్తు, జాంబవతి-జాంబవంతుడు.
- ప్రభాస: మౌసల లీల, ఏరక రెల్లు, జర బాణం, దారుకుడు; కామరూప: నరకాసురుడు, 16,100 రాకుమార్తెలు.